

НОРМА МАСЛАХАТЧИ

ҲУҚУҚ
СОЛИҚЛАР
БУХГАЛТЕРИЯ

2005 йил июлдан чиқа бошлаган

ОИЛАВИЙ ТАДБИРКОРЛИК – МУСТАҲКАМ ОИЛА ПОЙДЕВОРИ

Тадбиркорлик қадимдан инсонлар учун ўз ҳаёти-ни куриш, мустақил рўзгор юритиш, ташаббускорлик билан меҳнат қилиб, оиласини, элу юртининг рав-нақини таъминлаш омили бўлиб келган. Қолавер-са, ишбилармонлик ҳалқимизнинг қон-қонига сингиб кетган эзгу фазилатдир. Ота-боболаримиз ўз ери, мулки, касбу хунарига эга бўлишган. Шу ўринда Соҳибқирон Амир Темур бобомизнинг: «Азми қатъий, тадбиркор, ҳушёр, мард ва шижоатли бир киши мингта тадбирсиз ва лоқайд кишидан афзалдир», деган теран маъноли даъватини эслаш кифоя.

Оилавий тадбиркорликни ривожлантириш гоёси республикаимиз Президенти томонларидан ишлаб чиқи-либ, 2010 йил 12 ноябрда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик Палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисида тақдим қилинган «Мамлакатимиз-да демократик ислохот-ларни янада чуқурлашти-риш ва фуқаролик жамия-тини ривожлантириш Концепцияси»да илгари сурилган эди. Концепция-да, хусусан, «...бугунги кунда кичик бизнес ва тадбиркор-ликни кенгайтириш учун бизнеснинг янги ташкилий-ҳуқуқий шакли сифатида оилавий бизнесни қонуний белгилаб қўйиш вақти кел-ганлиги, мамлакатимизда бизнесни ташкил қилишнинг ушбу шакли бизнесни юри-тишда юзага келган миллий анъаналаримизга, ҳўжалик юритиш фаолиятининг мав-жуд ҳолатига тўла мос кел-иш...»лиги таъкидланган эди.

Бу гоёларни ҳаётга тўла-тўқис татбиқ этиш механиз-ми ҳукумат томонидан иш-лаб чиқилган ва Олий Маж-лиснинг Қонунчилик пала-таси томонидан қабул қили-ниб, Сенат томонидан маъ-қулланиб, 2012 йилнинг 26 апрелида мамлакатимиз Президенти томонидан имзоланиб, матбуотда эълон қилинган «Оилавий тадбиркорлик тўғрисида»ги Қонунда ўзининг тўла ифо-дасини топди, десак мубо-лаға бўлмайди.

Таъкидлаш жоизки, ушбу Қонуннинг қабул қилиниши мамлакатимиз ижтимоий-сий ҳаётида муҳим воқеа, иқтисодий-ҳуқуқий жиҳатдан эса жиддий янги-лик бўлди. Чунки дунё мам-

лакатлари қонунчилиги та-рихида, жумладан бизнинг мамлакат қонунчилиги та-рихида ҳам бугунги кунга қадар бизнеснинг «оилавий корхона» тарзидаги бутун-лай янги ташкилий-ҳуқуқий шакли кузатилмаган ёки бошқача қилиб айтганда, қонун даражасида мустаҳ-камланмаган эди. Шу билан бирга, жорий йилнинг 27 февраль куни юртбоши-миз томонидан қабул қилин-ган «Мустаҳкам оила йили» Давлат дастури тўғрисида»ги ПҚ-1717-сон қарорда «бугунги кун талаб-ларини ҳисобга олган ҳолда қонунчилик ва норматив-ҳуқуқий базани янада тако-миллаштириш, амалдаги қонун ҳужжатларига оила институтини ривожланти-риш ва такомиллаштиришга қаратилган зарур ўзгарти-риш ва қўшимчалар кири-тиш, янги қонунлар, қоида ва нормаларни ишлаб чи-қиш, бу масалага жамияти-миз эътиборини янада ку-чайтириш» лозимлиги кўрсатиб ўтилган.

Бугунги кунга оилавий тадбиркорлик, асосан, якка тартибдаги тадбиркорлик ёки хусусий корхона ва масъулияти чекланган жа-мият шаклида амалга оши-рилди. Гарчи бундай шакл-даги тадбиркорлик фаолияти оиланинг бошқа аъзолари иштирокида амалга оширил-ган бўлса-да, уларнинг хо-ҳиш-истаги, ҳаракатлари ҳамда манфаатлари ҳисобга олинмас эди, қолаверса, шу пайтгача оила ҳуқуқий му-носабатларнинг муқтақил субъекти сифатида фақат доирада, чекланган му-носабатлар иштирокчиси си-фатида тан олиб келинган. Шу сабабли

Қонунчиликдаги янгиликлар

ЯНГИ ҲУЖЖАТЛАРНИ ТАҚДИМ ЭТАМИЗ

Тақдим этилаётган ҳужжатларнинг тўлиқ матни билан www.norma.uz сайтида танишиб чиқишингиз мумкин.

ҚИШЛОҚ ҲЎЖАЛИГИ МАШИНАСОЗЛАРИ УЧУН СОЛИҚ ИМТИЁЗЛАРИ

Қишлоқ ҳўжалиги ҳамда саноатнинг қайта ишлаш тармоқларини мамлакатимизда ишлаб чиқарил-ган замонавий юқори унумли техника ва техно-логик асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш даража-сини ошириш учун Президентнинг 21.05.2012 йилдаги ПҚ-1758-сон қарори билан 2012–2016 йилларда қишлоқ ҳўжалигида ишлаб чиқаришни янада модернизациялаш, техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлаш дастури тасдиқланди.

Тижорат банкларига қишлоқ ҳўжалигида ишлаб чи-қаришни янада модернизациялаш, техник ва технологик

жиҳатдан қайта жиҳозлаш учун республика Марказий банкининг қайта молиялаш ставкасидан юқори бўлмаган фоиз ставкаси бўйича қуйидаги йўналишлар бўйича кредитлар ва лизинг хизматларини тақдим этиш та-всия этилган:

фермер ҳўжаликлари, машина-трактор парклари, «Ўзпахтасаноат» уюшмаси ва «Ўздонмахсулот» ДАК ҳуду-дий бўлинмалари томонидан мамлакатимизда ишлаб чиқарилган қишлоқ ҳўжалиги техникасини харид қилиш, шунингдек зарур асбоб-ускуналар, анжомлар ва ин-струментларни харид қилиш йўли билан сервис тар-моғи объектларини реконструкциялаш ва технологик жиҳатдан модернизациялашга доир инвестиция ло-йиҳаларини амалга оширишни молиялаш;

қишлоқ ҳўжалиги ва мелиоратив техникани маҳал-лий ишлаб чиқарувчилар, улар дилерлари ва сервис тузилмалари, шунингдек қишлоқ ҳўжалиги ишлаб чи-қарувчиларига мамлакатимизда ишлаб чиқарилган тех-никани лизингга харид қилиш бўйича хизматларни кўрса-тувчи лизинг компанияларининг айланма капитални тўлдириш.

Қарор билан белгиланган тартибга мувофиқ, қишлоқ ҳўжалиги техникаси харидорлари уни кейинги йилда харид қилиш мақсадида ҳар йили 1 октябрга қадар ма-ҳаллий қишлоқ ҳўжалиги машинасозлиги корхонала-ри билан тўлов ва етказиб бериш муддатларини кўрсатган ҳолда олди-сотди шартномаларини тузишлари керак (шартномаси компанияси). Мамлакатимизда ишлаб чи-қарилган қишлоқ ҳўжалиги техникаси учун бўнак тўлови

олди-сотди шартномасида кўрсатилган етказиб бериш муддатидан камида 3 ой олдин белгиланган нархнинг 70 фоизидан кам бўлмаган миқдорда тўланади.

Инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш доира-сида, шу жумладан жаҳондаги етакчи ишлаб чиқарув-чилар билан тузилган лицензия битимлари асосида янги техника турлари, бутловчи узеллар ва уларнинг қисмларини ишлаб чиқаришни ўзлаштиришда 5 йил давомида қуйидагиларни тўлашдан озод этила-ди:

фойда солиғини – янги техника турлари, бут-ловчи узеллар, уларнинг қисмлари ва эҳтиёт қисмларини сотиш қисмида;

мол-мулк солиғини – янги техника турлари, бут-ловчи узеллар, уларнинг қисмлари ва эҳтиёт қисмларини ишлаб чиқаришда фойдаланилади-ган асосий воситалар қисмида.

ОИЛАНИНГ ЖАМИ ДАРОМАДИНИ АНИҚЛАШ ТАРТИБИ ТАСДИҚЛАНДИ

Вазирлар Маҳкамасининг 7.06.2012 йилдаги 165-сон қарори билан эҳтиёжманд оилаларга на-фақалар ва моддий ёрдам тайинлаш учун ўрта-ча ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқиш тартиби тўғрисидаги низом тасдиқланди (мазкур сондаги ҳужжатлар пакетида берилмоқда). Низомга мувофиқ вояга етмаган болалари бўлган оила-ларга нафақалар, бола 2 ёшга тўлгунгача парвариш қилиш учун нафақаларни, шунингдек кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам ҳар бир оила аъзосига ўртача ойлик жами даромад миқдори энг кам ойлик иш ҳақининг 1,5 бараваридан ортиқ бўлмаган оила-ларга тайинланади ва тўланади. Ўртача ойлик жами даромад миқдори нафақа ёки моддий ёрдам учун му-рожаат қилинган ойдан олдинги охириги 3 ойда қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган ЭКИХ миқдори-дан келиб чиққан ҳолда аниқланади. Оиланинг ҳар бир аъзосига тўғри келадиган ўртача ойлик жами даро-мад оиланинг ҳар бир аъзосининг болали оилалар-га нафақалар, оналарга нафақалар ёки моддий ёрдам олиш учун муурожаат қилинган ойдан олдинги охи-риги 3 ой учун ҳисоблаб чиқилган ўртача ойлик даро-мади суммасини оиланинг жами даромадини ҳисоблаб чиқиш учун қабул қилинган оиланинг аъзолари сонига бўлган ҳолда аниқланади.

Нафақа олиш учун оила таркибига:

отаси, онаси ёки болаларнинг никоҳдаги ҳар икки ота-онаси (фарзандликка олувчилар);

ота-онаси билан биргаликда яшайдиган ва уларнинг қарамоғида бўлган болалар, шунингдек ота-онаси билан биргаликда яшайдиган ва ўз оиласига эга бўлмаган 16 ёшдан катта ёшдаги болалар (шу жум-ладан фарзандликка олинган болалар);

болаларнинг улар билан биргаликда

3-бет

ЯНГИ ХУЖЖАТЛАРНИ ТАҚДИМ ЭТАМИЗ

яшайдиган боболари ва бувилари;
болаларнинг ота-оналари билан биргаликда хўжалик юритувчи бошқа шахслар киритилади.

Моддий ёрдам олиш учун оила таркибига оиланинг биргаликда яшайдиган барча аъзолари киритилади.

Биргаликда яшайдиган оила аъзолари таркиби фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан белгиланади.

Агар бир уй хўжалигида (бир почта манзили бўйича) 2 ва ундан ортиқ болали оилалар яшаган тақдирда, болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ва моддий ёрдам олиш учун бир оила таркибига болаларнинг ота-оналари, шунингдек уларнинг боболари ва бувилари ҳамда болаларнинг ота-оналари билан биргаликда хўжалик юритувчи бошқа шахслар, **агар улар нафақа тайинлашда бошқа болали оилада ҳисобга олинмаган бўлса**, қабул қилинади.

Бунда оила таркибига қуйидагилар **киритилмайди**:

нафақа ёки моддий ёрдам олиш учун мурожаат қилган ота-оналарнинг ака-укалари ва опа-сингиллари, агар уларнинг ўз оилалари бўлса;

ота-оналари уларга нисбатан ота-оналик ҳуқуқларидан маҳрум этилган болалар;

уларнинг таъминоти учун Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига мувофиқ пул маблағлари тўланадиган васийлик (ҳомийлик)даги болалар ва тўлиқ давлат таъминотидаги болалар;

қақриқ бўйича ҳарбий хизматни ўтаётган ёхуд ҳарбий таълим муассасасида ўқиётган ота-она (фарзандликка олувчи);

суднинг қарорига кўра жазони ижро этиш жойларида эканлиги муносабати билан оилада ҳозир бўлмаган ота-она (фарзандликка олувчи).

Ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқишда ҳисобга олинмаган оиланинг жами даромадига оила аъзолари томонидан олинган қуйидаги даромадлар киритилади:

меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромадлар;
мол-мулкдан олинган даромадлар;
хусусий тадбиркорнинг даромади;
чет элда ишлайдиган ёки тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган оила аъзоларидан пул тушумлари суммаси;

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида белгиланган бошқа даромадлар.

Низом даромад миқдорини аниқлаш ҳамда даромадлар тўғрисидаги маълумотларни тақдим этиш тартибини тартибга солувчи меъёрларни ўз ичига олади. Оиланинг ўртача ойлик жами даромадини ҳисоблаб чиқиш нафақалар ва моддий ёрдам тўлайдиган фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан амалга оширилади. Оиланинг даромади ва унинг таркиби ўзгарган тақдирда ариза бе-

рувчи шахс 1 ойдан кеч бўлмаган муддатда бу ҳақда нафақа ёки моддий ёрдам тўлайдиган фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига маълум қилиши шарт.

ЎЗБЕКИСТОНДА ШАКАР ИШЛАБ ЧИҚАРИЛИШИ КЎПАЯДИ

Вазирлар Маҳкамасининг 8.06.2012 йилдаги 167-сон қарори билан Тошкент вилоятидаги «Ангрен» махсус индустриал зонаси ҳудудида бир суткада 1000 тонна қувватга эга янги замонавий шакар заводи куриш қарори маъқулланди. Лойиҳани амалга ошириш учун хорижий инвесторлар томонидан устав фонди 20 млн АҚШ доллари эквивалент бўлган масъулияти чекланган жамият шаклидаги «Ангрен шакар» хорижий корхонаси (бундан кейин – «Ангрен шакар» МЧЖ ХК) барпо қилинади. Устав фонди муассисларнинг пул маблағлари кўринишидаги ҳиссалари, шу жумладан Ўзбекистон Республикасида ҳозирда кўрсатаётган фаолиятдан олган даромадларни қайта инвестиция қилиш йўли билан шаклланади. Бундан ташқари, «Oriental Singapore Capital Pte.Ltd» компанияси (Сингапур) «Ангрен шакар» МЧЖ ХКга хорижий инвесторлар-муассислар кафиллиги остида қарз маблағлари тақдим этади.

Тошкент вилояти ҳокимлиги «Ангрен шакар» МЧЖ ХКга доимий эгалик қилиш ҳуқуқида майдони 20 га бўлган ер участкаси ажратиши шарт. «Ўзбекистон темир йўллари» ДАТК ва «Ўзбекнефтегаз» МХК эса шакар заводи ишга туширилганидан кейин ишлаб чиқаришнинг узлуксиз давом этиши учун «Ангрен шакар» МЧЖ ХКни зарур миқдордаги темир йўл вагонлари ва табиий газ ҳажми билан таъминлаши шарт.

«Ангрен шакар» МЧЖ ХК:

асбоб-ускуналар, конструкциялар, машина ва механизмлар, бутловчи буюмлар ва материаллар, техник ва лойиҳалаштириш ҳужжатларини олиб киришда **божхона тўловларини (божхона расмийлашти-**

руви учун йиғимдан ташқари) тўлашдан – қурилиш даврида;

қўшилган қиймат солиғини тўлашдан – Ўзбекистон Республикаси норезидентлари бўлган хорижий компаниялар томонидан бажарилган ишлар (хизматлар) бўйича;

божхона тўловларини тўлашдан (божхона расмийлаштируви учун йиғимдан ташқари) – тайёр маҳсулотни ишлаб чиқариш учун зарур бўлган асбоб-ускуналар, машина ва механизмлар, эҳтиёт қисмлар ва бутловчи буюмлар, ёрдамчи материаллар, хом ашё ва бошқа материалларни олиб кирганда – шакар заводи ишга туширилган пайтдан бошлаб 3 йил муддатга;

қўшилган қиймат солиғини тўлашдан – ўзи ишлаб чиқарган маҳсулотни реализация қилишда, шакар заводи ишга туширилган пайтдан бошлаб 3 йил муддатга озод қилинади.

Шунингдек «Ангрен шакар» МЧЖ ХКга истисно тариқасида дивидендларнинг йиллик суммасини тўлаш миқдорига доир чекловлар қисмида Вазирлар Маҳкамасининг 28.10.2010 йилдаги «Товарлар (ишлар, хизматлар)га тартибга солинадиган нархлар (тарифлар)ни декларация қилиш (тасдиқлаш) ва белгилаш тартибини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида» 239-сон қарорига 1-иловланинг 14-бандини қўлламасликка рухсат берилган.

ЯПОНИЯ УНИВЕРСИТЕТЛАРИ ЎЗБЕКИСТОНЛИК ТАЛАБАЛАРНИ ҚАБУЛ ҚИЛИШГА ТАЙЁР

Вазирлар Маҳкамасининг 6.06.2012 йилдаги 164-сон қарори билан Япония ҳукуматининг Ўзбекистон Республикаси вакилларининг Япония етакчи университетлари магистратурасида ўқишини ташкил этиш тўғрисидаги таклифи қабул қилинди. Ўзбекистон вакилларининг Японияда ўқишини ташкил этиш учун Кунчиқар мамлакат ҳукумати 202 млн Япония иенаси миқдорига грант тақдим этади. Ўқиш учун номзодларни танлаб олиш Япония Халқаро ҳамкорлик агентлиги, Япония Халқаро ҳамкорлик маркази, Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги томонидан амалга оширилади.

ТОШКЕНТ НОТАРИУСЛАРИНИНГ ПОЙТАХТДА ПРОПИСКАДА БЎЛИШЛАРИ ШАРТ

Адлия вазирининг буйруғи (АВ томонидан 2012 йил 8 июнда 2165-2-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Нотариус лавозимига тайинлаш бўйича танлов ўтказиш тартиби тўғрисидаги низомга ўзгартириш киритилди.

Эндиликда талабгорнинг Тошкент шаҳри ва Тошкент вилояти ҳудудида доимий пропискага эга бўлмаслиги пойтахт минтақаси нотариал идораларидаги нотариус лавозимига ўтказиладиган танловда иштирок этишда рад жавобини олишга сабаб бўлади.

2012 йил 18 июндан кучга кирди.

Ҳужжатларга қисқача шарҳларни эксперт-юристимиз Елена ЕРМОХИНА тайёрлади.

✓ ҚОНУНЧИЛИКДАГИ ЯНГИЛИКЛАР

- Оилавий тадбиркорлик – мустақам оила пойдевори
- Янги ҳужжатларни тақдим этамиз
- Енгил саноатнинг залворли қадамлари
- Валюталар курси **1-3-бетлар**
- ✓ **БИЗНИНГ МАСЛАХАТЛАР**
- Иштирокчи таркибдан чиқаётганда унга номоддий активлар билан ҳисобкитоб қилинди
- Фамилияни қандай қилиб ўзгартириш мумкин? **4-бет**

ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИДАГИ ЯНГИЛИКЛАР

- «Ижтимоий нафақалар тайинлаш тартибини янада такомиллаштириш ҳамда оилаларнинг жами даромадлари янада тўлиқ ҳисобга олинишини таъминлаш тўғрисида» **5-6-бетлар**
- ✓ **ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ**
- Ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодиса **7-бет**
- ✓ **ИҚТИСОДЧИ ЭКСПЕРТ ЁН ДАФТАРИДАН**
- Экспертиза ёрдам беради **7-8-бетлар**

МДҲ ВА БОЛТИҚБЎЙИ МАМЛАКАТЛАРИ ВАЛЮТАЛАРИНИНГ АҚШ ДОЛЛАРИ, ЕВРО ВА РОССИЯ РУБЛИГА НИСБАТАН КУРСЛАРИ

Мамлакат	Сана	АҚШ доллари		Евро		Россия рубли	
		бирлиги	курси	бирлиги	курси	бирлиги	курси
Озарбайжон	15.06.2012	1	0,7858	1	0,9882	1	0,0241
Арманистон	15.06.2012	1	414,62	1	523,33	1	12,76
Беларусь	16.06.2012	1	8290,00	1	10470,00	1	256,00
Грузия	15.06.2012	1	1,6368	1	2,0583	1	5,0245
Қозоғистон	16.06.2012	1	148,99	1	188,23	1	4,59
Қирғизистон	16.06.2012	1	47,1052	1	59,5151	1	1,4541
Латвия	18.06.2012	1	0,556	1	0,702804	1	0,0171
Литва	18.06.2012	1	2,7354	1	3,4528	10	8,4387
Молдова	15.06.2012	1	12,0495	1	15,1456	1	0,3697
Тожикистон	16.06.2012	1	4,7659	1	6,0051	1	0,1484
Ўзбекистон	19.06.2012	1	1881,31	1	2364,69	1	58,07
Украина	15.06.2012	100	799,25	100	1003,1387	10	2,4534
Эстония	31.12.2010	1	11,7107	1	15,6466	1	0,383246

Манба: www.prime-tass.ru

ОИЛАВИЙ ТАДБИРКОРЛИК – МУСТАҲКАМ ОИЛА ПОЙДЕВОРИ

четдан қараганда, у фақатгина моддий бойликлар истеъ-молчиси сифатида

этироф этилар, аксинча, уни моддий бойликлар ишлаб чиқарувчиси сифатида этироф этиш, гўё ўринсиздек туюларди. Мустақиллик йилларида халқимиз бозор муносабатларининг турли босқичларини ўз тажрибасидан ўтказди ва ўз навбатида, оилаларнинг ҳам тадбиркорлик жараёна-ларига фаол киришиб кетиши тезлашди. Бундан ташқари, юртимизда асрлар давомида оилавий тадбиркорлик мавжуд бўлган ва ривожланган. Ота-оналар ва фарзандларнинг ишлаб чиқариш иттифоқи маънавий ва моддий манфаатлар уйғунлиги асосида ташкил этилган. Бу бизнесга раҳбарлик қилиш низо ва жанжалларсиз, муҳими, ишлаб чиқариш жараёнига зарар етмаган ҳолда авлоддан авлодга ўтиб келмоқда.

Бугунги кунда мамлакатимизда 5,5 млн дан ортиқ оила хўжалиги мавжуд бўлиб, бу оила аъзоларининг асосий қисми иқтисодиётнинг барча соҳаларида иш билан банддир. Бундан ташқари, ишга лаёқатли оила аъзоларининг бир қисми уй ишлари билан банд бўлиб, қолган қисми эса меҳнат шартномасини расмийлаштирмасдан ҳар хил соҳаларда фаолият юритишмоқда.

«Оилавий тадбиркорлик тўғрисида»ги Қонунда Ўзбекистон Республикасида оилавий тадбиркорлик иккита шаклда, яъни юридик шахс ташкил этган ёки ташкил этмаган ҳолда амалга оширилиши мумкинлиги мустаҳкамлаб қўйилган.

Қонун оилавий тадбиркорлик соҳасида барқарор янги иш жойларини ташкил этиш ҳисобига ҳозирги вақтда норасмий секторда меҳнат фаолиятини амалга ошираётган ишчи кучларини, шу жумладан меҳнат шартномасини расмийлаштирмасдан тадбиркорларга ёрдам бераётган оила аъзоларини расмий бандлик соҳасига босқичма-босқич жалб этишни таъминлайди.

Қонун оилавий тадбиркорликнинг қуйидаги ўзига хос хусусиятларини белгилайди:

биринчидан, оилавий тадбиркорлик ўз иштирокчиларининг ихтиёрийлиги асосида ташкил қилиниши мумкин;

иккинчидан, оилавий корхона фаолияти унинг иштирокчиларининг шахсий меҳнатига асосланади, яъни иштирокчиларнинг айнан ўзлари шахсий меҳнатлари билан корхона фаолиятида иштирок этишлари шарт бўлиб ҳисобланади;

учинчидан, Қонуннинг 4-моддасида оилавий корхона иштирокчиларининг ва унинг ёлланма ходимларининг умумий сони кичик тадбиркорлик субъектлари ходимларининг қонун ҳужжатларида белгиланган ўртача йиллик сонидан кўп бўлиши мумкин эмаслиги тўғрисидаги қоида мустаҳ-

камланган. Бундан шу нарса кўринадик, оилавий корхона кичик бизнес субъекти ҳисобланади ва у кичик бизнес субъектига нисбатан қўлланиладиган барча имтиёзлар, преференциялар, кафолатлар ва ҳуқуқлардан фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлади;

тўртинчидан, оилавий корхонанинг бошлиғи иштирокчилар умумий йиғилишида барча иштирокчилар билан келишилган ҳолда сайланади ва у фақат иштирокчилардан бири бўлиб, ёлланма ишчи корхона бошлиғи бўлиши мумкин эмас. Корхона бошлиғи юридик ва жисмоний шахслар билан ўзаро муносабатларда оилавий корхона номидан иш кўради, аммо у таъсис шартномасини ўзгартириш ва унга қўшимчалар киритиш, корхона фаолияти турларини белгилаш, корхона устав фондини белгилаш ва унинг миқдорида ўзгартишлар киритиш, корхона молия-хўжалик фаолияти тўғрисидаги йиллик ҳисоботларни кўриб чиқиш, корхона фойдасини тақсимлаш тўғрисидаги каби масалаларни яқка ўзи ҳал эта олмайди;

бешинчидан, оилавий корхона умумий мулк негизида ташкил қилинади, оилавий корхонада фарзандлар ўз мулки ёки маблағи бўлмаса ҳам шахсий меҳнати билан қатнашиб, иштирокчи бўлиши мумкин;

олтинчидан, оилавий корхона иштирокчилари қонун ҳужжатларига мувофиқ оилавий корхонанинг мажбуриятлари бўйича корхона мол-мулки етмаса, ўзларига тегишли мол-мулк билан субсидиар жавобгар бўлади;

Қонуннинг қатор афзалликлари тўғрисида сўз юритсак, аввало, таъкидлаш лозимки, оилавий корхона оила яшаб турган турар жойда фаолият юритиши ва ўзи ишлаб чиқарган маҳсулотни шу жойнинг ўзида сотиши мумкин. Оилавий корхонага берилган бундай имконият оилавий тадбиркорликни бошлаш ва уни самарали давом эттириш ишини анча осонлаштиради. Бошқа ташкилий-ҳуқуқий шаклга асосланган юридик шахс ташкил этишдан кўра оилавий корхона ташкил этишнинг яна бир арзон ва қулай жиҳати шундаки, оилавий корхона иштирокчилари корхона устав фондини энг кам иш ҳақининг ўн бараваридан паст бўлмаган миқдорда мустақил ҳолда белгилашлари мумкинлиги Қонунда мустаҳкамланган.

Энг муҳими оилавий корхона иштирокчиларига тегишли бўлган турар жойларни корхона устав фондига киритиш ёхуд улардан оилавий корхона фаолиятида фойдаланиш мақсадида яшаш учун мўлжалланмаган жойларга айлантириш талаб қилинмайди. Шунингдек, Қонун иштирокчиларни ижтимоий ҳимоя қилиш нуқтаи назаридан уларнинг бирига тегишли бўлган ягона уй (квартира)нинг оилавий корхонанинг

устав фондига киритилишига йўл қўймайди.

Оилавий корхона ягона солиқ тўлови тўловчиси ҳисобланади, яъни солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўлангандан кейин уларнинг ихтиёрида қоладиган фойдага солиқ солинмайди, бу фойда унинг иштирокчилари тасарруфига ўтади ва бунда иштирокчилар даромад солиғи тўламайдилар. Агар оилавий корхона халқ бадийи ҳунармандчилиги ва амалий санъати буюмларини ишлаб чиқариш билан шуғулланса, уларни реализация қилишдан олинган тушум бўйича ягона солиқ тўловини тўлашдан ҳам озод қилинадилар.

Оилавий корхона ташкил қилишнинг яна бир мақбул томони шуки, агар бундай корхона турар жойдан бир вақтнинг ўзида унда истиқомат қилган ҳолда товарлар ишлаб чиқариш, ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш учун фойдаланган тақдирда, коммунал инфратузилма хизматлари, жумладан электр, сув, канализация, газ, иссиқлик таъминоти ҳақини корхона учун эмас, балки аҳоли учун белгиланган тарифлар бўйича ва шартлар асосида амалга ошириши белгилаб қўйилган.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, «Оилавий тадбиркорлик тўғрисида»ги Қонуннинг кучга киритилиши ва ҳаётга татбиқ қилиниши **биринчидан**, оилаларнинг, қолаверса ҳар бир оила аъзосининг реал даромадлари ошишига, **иккинчидан**, мамлакатда маҳсулот сифати ва ҳажмининг ортишига, **учинчидан**, маҳсулот ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш борасида рақобат муҳитининг шаклланишига, **тўртинчидан**, имконияти чекланган шахслар бўлган ногиронлар, ёши кекса, аммо тажрибаси катта оила бошлиқларини, тахсил олаётган ёшларимизни меҳнатга жалб қилишга, **бешинчидан**, норасмий секторда фаолият юритаётганларни босқичма-босқич расмий секторга олиб чиқишга, **олтинчидан**, ижтимоий ишлаб чиқариш жараёнида меҳнат ресурсларини янада кенгроқ жалб қилиш имкониятини кенгайтиради ва энг муҳими, фойдали меҳнат билан банд бўлган аҳоли сонининг ошишига ва ўрта синфни шакллантиришда муҳим омил саналади. Ўрта синфнинг шаклланиб, унинг ижтимоий қатламга айланиб бориши эса иқтисодий барқарорликни, жамиятни демократик йўлдан жадал ривожлантиришни ва демократик бозор муносабатларининг янада такомиллашиб боришини кафолатлайди.

Анвар БОЙҚУЛОВ,
Ўзбекистон Республикаси
Олий Мажлиси
Қонунчилик палатаси
депутати,
ЎзХДП фракцияси
аъзоси.

ЕНГИЛ САНОАТНИНГ ЗАЛВОРЛИ ҚАДАМЛАРИ

Ўзбекистон енгил саноати иқтисодиётимизнинг кўп тармоқли ва инновацион жиҳатдан ғоят жозибадор бўлган муҳим тармоғидир. Бугунги кунда «Ўзбекенгилсаноат» ДАК таркибида замонавий ускуналар билан жиҳозланган 270 дан ортиқ тўқимачилик, тикувчилик ва трикотаж корхоналари фаолият кўрсатаётган бўлиб, шундан 150 дан ортиғи хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналардир. Мазкур корхоналар йилдан-йилга ишлаб чиқариш қувватларини оширган ҳолда кенг турдаги ип ва газлама, тикувчилик, тикув-трикотаж, шунингдек, пайпоқ маҳсулотларини ишлаб чиқармоқда. Айни вақтда улар томонидан тиббиёт соҳаси учун мўлжалланган товарлар ва махсус кийим-кечакларга бўлган эҳтиёж ҳам таъминланмоқда.

Айниқса, мамлакатимизда енгил саноат тизимини модернизация қилиш борасида амалга оширилаётган ишлар натижасида бугунги кунда маҳсулотларимиз жаҳон бозорига дадил кириб бормоқда.

Хусусан, Президентнинг 2010 йил 15 декабрдаги «2011–2015 йилларда Ўзбекистон Республикаси саноатини ривожлантиришнинг устувор йўналишлари тўғрисида»ги ПҚ-1442-сон қарори мамлакатимиз енгил саноати тармоғида ҳам жуда кенг имкониятлар эшигини очиб берди. Мазкур ҳужжат билан тасдиқланган ҳужжат доирасида умумий қиймати 1,7 млрд долларга тенг бўлган 55 та инвестиция лойиҳасини амалга ошириш, шунингдек, якуний ишлаб чиқариш қувватига эга интеграциялашган тўқимачилик комплексларини ташкил этиш кўзда тутилган.

Республикаимизга хорижий инвестицияларнинг барқарор кириб келаётгани енгил саноатнинг жадал ривожланаётганини кўрсатади. Мустақиллик йилларида мамлакатимизда дунёнинг етакчи давлатлари инвестициялари иштирокида 150 дан зиёд корхона ташкил этилганининг ўзиёқ бу фикрни тасдиқлайди. Биргина 2008–2011 йилларда бу соҳага 450 млн АҚШ долларидан ортиқ маблағ жалб этилди.

Жорий йилнинг январь–апрель ойларида 54,1 млн АҚШ доллари миқдорида хорижий инвестиция жалб қилинди ва 6 та янги корхона ишга туширилди. Натижада 1 164 та янги иш ўринлари ташкил этилди.

2011 йилда тизим корхоналарида 36 турдаги янги маҳсулот ўзлаштирилиб, 3,5 трлн сўмдан кўпроқ саноат ва 824 млрд сўмлик халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқарилди. Жорий йилнинг январь–апрель ойларида 210,5 млн АҚШ доллари миқдоридаги маҳсулот дунёнинг 40 дан ортиқ мамлакатига экспорт қилинди. Жорий йил якунига қадар компания томонидан 3 мингта янги иш ўрини яратиш имконини берадиган, умумий қиймати 150 млн АҚШ доллари тенг 20 та инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш мўлжалланмоқда.

Тармоқда тўқимачилик машинасозлиги корхоналарини ташкил қилиш алоҳида аҳамият касб этади. Бу борада «Ўзбекенгилсаноат» ДАК Швейцариянинг «Riter Mashinenfabrik AG» компанияси билан ҳамкорликда махсус лойиҳани амалга оширмоқда. Айниқса, тўқимачилик корхоналарини замонавий ускуналар билан жиҳозлаш учун лентали, тараш ва йиғириш ускуналарини маҳаллий корхоналарда ишлаб чиқариш кўзда тутилмоқда. Ҳозирги кунда Тошкентда «Riter O'zbekiston» хорижий корхонаси ташкил этилиб, унда қурилиш ишлари ниҳоясига етказилмоқда. Шунингдек, республикаимиз тўқимачилик корхоналарининг юқори технологияли ускуналарга бўлган эҳтиёжини таъминлаш мақсадида Жанубий Кореянинг «TMS» ва Германиянинг «Terrot» компаниялари билан пайпоқ тўқиш автоматлари ва думалоқ шаклда тўқийдиган машиналарни ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ишлари олиб боришмоқда.

Бундан ташқари компания тизимидаги корхоналарда импорт ускуналарнинг техник имкониятларидан самарали фойдаланиш мақсадида Германиянинг «Tryuchler», «Oyerlikon tekstile», Швейцариянинг «Riter», Италиянинг «Marsoli», «Savio», Япониянинг «Toyota» ва бошқа фирмалар маҳсулотларига хизмат кўрсатиш ҳамда уларни таъмирлаш бўйича сервис марказлари фаолияти йўлга қўйилган.

Бундан ташқари, маҳаллий ҳокимликлар билан ҳамкорликда ҳудудларда 82 та лойиҳа бўйича умумий қиймати 598,2 млн АҚШ доллари бўлган янги қувватларни ташкил этиш режалаштирилган бўлиб, бу лойиҳалар 7 445 та янги иш ўрини яратиш имконини беради.

Миллий матбуот марказида «Енгил саноат корхоналарини техник ва технологик янгилаш борасида амалга оширилган ишлар, экспорт сиёсатини такомиллаштиришда устувор вазифалар» мавзусидаги матбуот анжуманида ана шу масалаларга тўхталиб ўтилди.

Гулбаҳор САТТОВА,
Ўз мухбиримиз.

ИШТИРОКЧИ ТАРКИБДАН ЧИҚАЁТГАНДА УНГА НОМОДДИЙ АКТИВЛАР БИЛАН ҲИСОБ-КИТОБ ҚИЛИНДИ

Ташкилотимизнинг таъсисчиларидан бири иштирокчилар таркибидан чиқиб кетиш-ни ихтиёр қилди. Ушбу иштирокчига номоддий активлар билан ҳисоб-китоб қилинди. Ушбу вазиятда номоддий активлар ташкилотнинг балансидан қандай қиймати бўйича чиқарилади ва у бухгалтерия ҳисобида қандай акс эттирилади?

Корхона раҳбари.

– Ушбу вазиятда сиз Номоддий активларни балансдан чиқариш тартиби тўғрисидаги низом (АВ томонидан 2006 йил 14 январда 1539-сон билан рўйхатдан ўтказилган) асосида иш юритишингиз лозим бўлади. Жумладан, номоддий активларни юридик шахснинг иштирокчилари таркибидан чиқаётган иштирокчига бериш ушбу юридик шахснинг таъсис ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

Номоддий активлар ташкилотнинг балансидан иштирокчи юридик шахснинг иштирокчилари таркибидан чиқаётганда номоддий активлар билан ҳисоб-китоб қилиш муносабати билан баланс қиймати бўйича чиқарилади.

Шуни қайд этиш лозимки, иштирокчи юридик шахснинг иштирокчилари таркибидан чиқаётганида номоддий активлар билан ҳисоб-китоб қилиш муносабати билан номоддий активларнинг чиқиб кетишидан молиявий натижа (фойда ёки зарар) уларнинг улуши бўйича чиқиб кетаётган иштирокчилардан қарзни ҳисоб-китоб қилиш учун номоддий активларнинг берилаётган қиймати билан резерв капитални ҳисобга олиш ҳисобварақларида ҳисобга олинган номоддий активларни қайта баҳолаш натижалари (сальдо)га тузатилган, қўшилган қиймат солиғини ҳисобга олган ҳолда чиқиб кетаётган номоддий активларнинг қолдиқ (баланс) қиймати ўртасидаги фарқ, яъни номоддий активлар ушбу объектини аввалги қўшимча баҳолашлар суммаларининг мазкур объектни аввалги арзонлаштиришлар суммасидан ошиши сифатида аниқланади.

Берилаётган номоддий активларнинг қиймати уларнинг улуши

бўйича чиқиб кетаётган иштирокчилардан қарз суммасидан ошиб кетса, фарқни чиқиб кетаётган иштирокчилар қоплайди.

Сизнинг вазиятингизда 21-сон БХМСга асосан номоддий активларни балансдан чиқариш бухгалтерия ҳисобида қуйидагича акс эттирилади:

а) номоддий активларни уларнинг улушлари бўйича чиқиб кетаётган иштирокчилардан қарзни ҳисоб-китоб қилиш учун бериш:

6620-«Уларнинг улушлари бўйича чиқиб кетаётган иштирокчилардан қарз» ҳисобварағи дебети – уларнинг улушлари бўйича чиқиб кетаётган иштирокчилардан қарз суммасига;

турли дебиторларнинг қарзини ҳисобга олиш ҳисобварағи (4800) дебети – берилаётган номоддий активлар қиймати билан уларнинг улушлари бўйича чиқиб кетаётган иштирокчилардан қарз суммаси ўртасидаги фарқ сифатида белгиланган, чиқиб кетаётган иштирокчиларга қоплаш суммасига;

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи кредити – уларнинг улушлари бўйича чиқиб кетаётган иштирокчилардан қарз бўйича ҳисоб-китоб қилиш учун номоддий активларнинг берилаётган қиймати суммасига;

б) қўшилган қиймат солиғи ҳисоблаб ёзилганда:

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи дебети;

6410-«Бюджетга тўловлар бўйича қарз (турлари бўйича)» ҳисобварағи кредити;

в) номоддий активларнинг дастлабки қиймати ҳисобдан чиқарилганида:

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи дебети;

номоддий активларни ҳисобга олиш ҳисобварағи (0400) кредити;

г) номоддий активларнинг жамғарилган амортизацияси ҳисобдан чиқарилганида:

номоддий активлар амортизациясини ҳисобга олиш ҳисобварағи (0500) дебети;

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи кредити;

д) резерв капитални ҳисобга олиш ҳисобварақларида ҳисобга олинган номоддий объектлар ушбу объектини қайта баҳолаш натижалари (сальдо) суммасига:

8510-«Мол-мулкни қайта баҳолаш бўйича тузатишлар» ҳисобварағи дебети;

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи кредити;

е) иштирокчи юридик шахснинг иштирокчилари таркибидан чиқаётганида номоддий активлар билан ҳисоб-китоб қилиш муносабати билан номоддий активлар чиқиб кетишидан фойда суммасига:

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи дебети;

9320-«Бошқа активларнинг чиқиб кетишидан фойда» ҳисобварағи кредити;

ж) иштирокчи юридик шахснинг иштирокчилари таркибидан чиқаётганида номоддий активлар билан ҳисоб-китоб қилиш муносабати билан номоддий активлар чиқиб кетишидан зарар суммасига:

9430-«Бошқа операцион харажатлар» ҳисобварағи дебети;

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи кредити.

Жавобни экспертиз Фуломжон Тўлаганов тайёрлади.

Оила ишлари

ФАМИЛИЯНИ ҚАНДАЙ ҚИЛИБ ЎЗГАРТИРИШ МУМКИН?

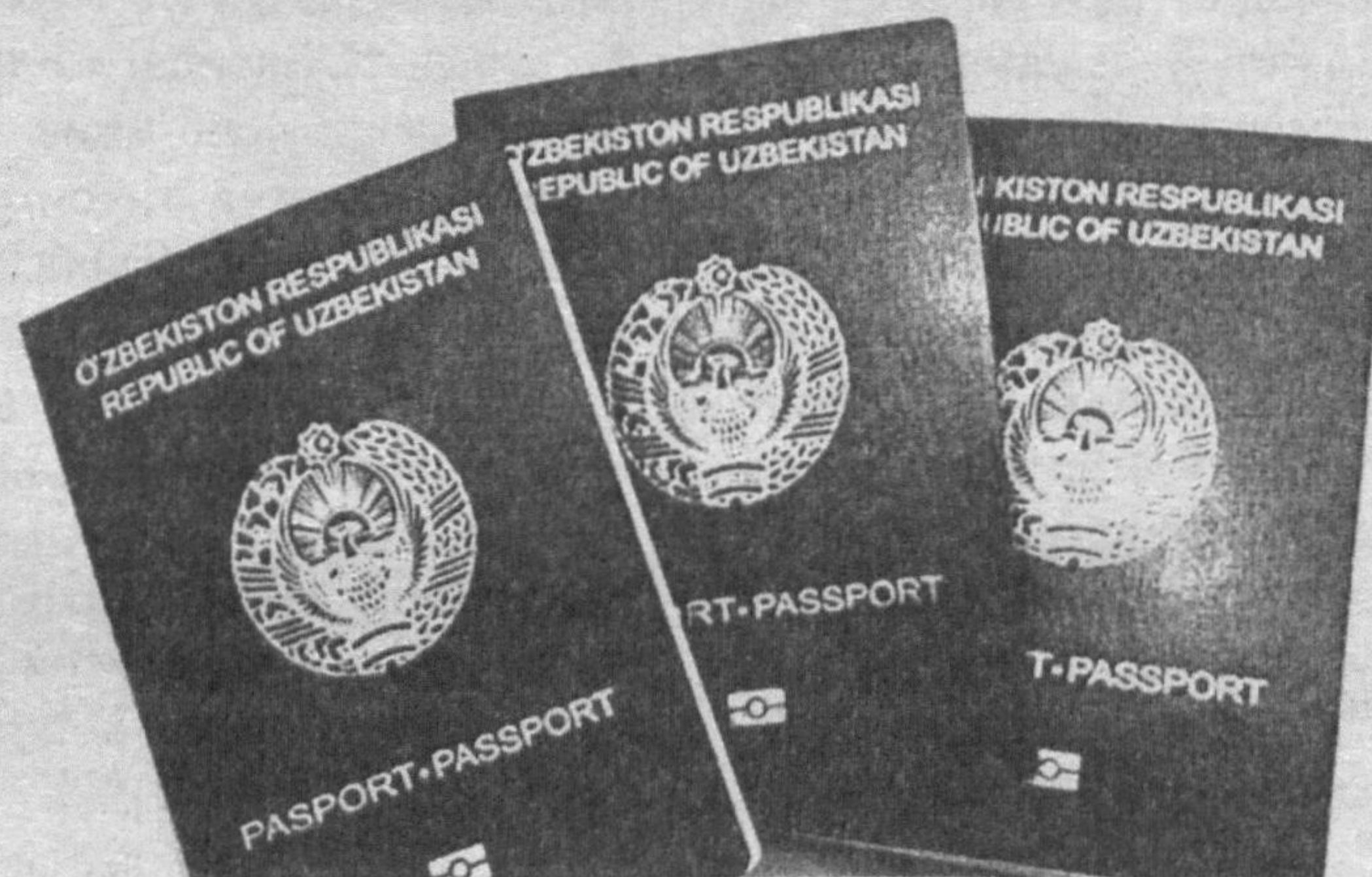
Фамилиям, исмим ва ота исминини ўзгартирмоқчиман. Бунинг тартиби қандай, чекловлар мавжудми? Артур.

– Фуқаролик кодексининг 19-моддасига мувофиқ, агар қонундан ёки миллий одатдан бошқача тартиб келиб чиқмаса, **фуқаро ўз фамилияси ва номидан, шунингдек отасининг исми билан ҳуқуқ ва бурчларга эга бўлади ҳамда уларни амалга оширади.** Қонунда назарда тутилган айрим ҳолларда ва тартибда фуқаро тахаллусдан (тўқилган исмдан) фойдаланиши мумкин, шунингдек, **ўз исмини ўзгартиришга ҳақли. Фуқаронинг ўз исмини ўзгар-**

моддалари; Фуқаролик ҳолати далолатномаларини рўйхатдан ўтказиш қоидалари* 166–184-бандлари).

Фуқаро 16 ёшга тўлганда яшаш жойидаги ФХДЁ органига фамилияси, исми ва отасининг исмини ўзгартириш тўғрисида ариза билан мустақил равишда мурожаат қилишга ҳақли. ФХДЁ органининг рад этиши устидан судга шикоят қилиш мумкин.

Фамилия, исм ва ота исмини ўзгартириш тўғрисида ҳулоса фақат ички ишлар органлари

тириши аввалги исми билан олган ҳуқуқ ва бурчларини бекор қилиш ёки ўзгартириш учун асос бўлмайди. Исмини ўзгартирган фуқаро ўзининг аввалги исмига расмийлаштирилган ҳужжатларга **ўз ҳисобидан тегишли ўзгартиришлар кири-**

тилишини талаб қилишга ҳақли ва у манфаатдор шахсларда исми ўзгарганлиги ҳақида маълумот йўқлиги туфайли келиб чиқиши мумкин бўлган оқибатлар хавфини ўз зиммасига олади.

Исм, фамилия, ота исмини ўзгартириш фуқаролик ҳолати далолатномаларини рўйхатдан ўтказиш учун белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилиши керак (Оила кодексининг 226, 227-

томонидан шахс тегишлича текширилганидан кейингина тузилиши мумкин, унга асосан фуқаролик ҳолати далолатномаларини рўйхатдан ўтказиш дафтарларидаги ёзувларга тегишли ўзгартиришлар киритилади.

Отанинг исмини ўзгартириши 16 ёшга тўлмаган болаларининг ота исми албатта ўзгаришига олиб келади. Ота-оналардан ҳар иккаласининг фамилияси ўзгартирилиши 16 ёшга тўлмаган болалари фамилиясининг ҳам ўзгартирилишига сабаб бўлади. Агар ота-онадан бири фамилиясини ўзгартирса, уларнинг 16 ёшга тўлмаган болаларининг фамилиясини ўзгартириш масаласи ота-онанинг келишувига биноан, бундай келишув бўлмаганда эса васийлик ва ҳомийлик органлари томонидан ҳал этилади. Эр-хотиндан бирининг фамилияси ўзгариши (ҳатто оталик белгиланган тақдирда) иккинчисининг ва вояга етган болаларининг фамилияси ўзгаришига олиб келмайди.

Қонунда фамилия, исм, ота исмини ўзгартириш сонига оид чекловлар белгиланмаганлигига эътиборингизни қаратамиз.

Римма СОЛОДОВНИКОВА, эксперт-юристинимиз.

Эълонлар

СОТИЛАДИ

Қўнғир айиқнинг терисини сотаман, тирноқлари билан. Тел. (+99894) 600-88-55.

Совуткич камера 3600 м³. 1 йилда ўзини оқлайди (850 000)*. Тел.: 926-32-23, 451-85-00.

ЮРИДИК ХИЗМАТЛАР

Қўчмас мулк бўйича юрист маслаҳатлари. Кадастр*. Тел. 448-74-69.

ADVOKAT ELITE. Судларда вакиллик қилиш. Корхоналар, ваколатхоналарни рўйхатдан ўтказиш, қайта ташкил этиш, тугатиш ва уларга юридик хизмат кўрсатиш*. Тел.: 281-52-39, 448-74-69.

ХИЗМАТЛАР

ТАРЖИМАЛАР БЮРОСИ: юридик, техник, тиббиётга оид матнларни таржима қилиш. Тасдиқлатиш. Легаллаштириш. Тел.: 252-38-71, 454-80-01.

•Картрижларни тўлдириш. Жойига чиқиш билан. Тел.: 127-15-28, 914-67-79.

Ташкилотлар учун компьютер ва маиший техникани ҳисобдан чиқариш учун ҳужжатларни тайёрлаш. Тел.: 233-74-95, 233-17-56, 236-76-46.

*Хизматлар лицензияланган. Товар сертификатланган.

Реклама

«HOMBUR-AUDIT» МЧЖ

ЎзР МВНинг 25.10.2009 йилдаги 00614-сон лицензияси

давлат улуши 50% бўлган барча хўжалик юритувчи субъектларда Миллий ва Халқаро аудит стандартларига мувофиқ АУДИТОРЛИК ТЕКШИРУВЛАРИ

Барча малакали хизматларни кўрсатамиз. Аудиторлик компанияси 5 та САР халқаро сертификатни, шу жумладан солиқ маслаҳатчиларига эга. Манзил: Қарши ш., Ўзбекистон кўч., 49. Тел.: (8 375) 221 0586, (+99875) 112 0571

Филиаллар: Нукус ш., А.Тамар кўч., 120. Тел.: (8361) 222 7803, (+99861) 354 7571. Қўмқўрган ш., А.Навоий кўч., 28. Тел.: (+99876) 399 6330, 243 3560

• ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ ҚАРОРИ

– «Ижтимоий нафақалар тайинлаш тартибини янада такомиллаштириш ҳамда оилаларнинг жами даромадлари янада тўлиқ ҳисобга олинишини таъминлаш тўғрисида».

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ
ҚАРОРИ

ИЖТИМОЙ НАФАҚАЛАР ТАЙИНЛАШ ТАРТИБИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ҲАМДА ОИЛАЛАРНИНГ ЖАМИ ДАРОМАДЛАРИ ЯНАДА ТЎЛИҚ ҲИСОБГА ОЛИНИШINI ТАЪМИНЛАШ ТЎҒРИСИДА

(«Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами», 2012 йил, 23-24-сон, 259-модда)

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасининг 2012 йилги асосий макроиқтисодий кўрсаткичлар прогнози ва Давлат бюджети параметрлари тўғрисида» 2011 йил 30 декабрдаги ПҚ-1675-сон қарорига мувофиқ ҳамда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари орқали ижтимоий нафақалар тайинлаш ва тўлашнинг манзиллилигини ошириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси қарор қилади:

1. Эҳтиёжманд оилаларга нафақалар ва моддий ёрдам тайинлаш учун ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқиш тартиби тўғрисидаги низом 1-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

2. Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг тақдимномаларига кўра нафақалар ва моддий ёрдам олиш учун оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги маълумотларнинг ишончлилиги қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда текширилишини таъминласин.

3. Республика «Маҳалла» жамғармаси Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза

қилиш вазирлиги, Молия вазирлиги ҳамда Иқтисодиёт вазирлиги билан биргаликда аҳоли ўртасида эҳтиёжманд оилаларга нафақалар ва моддий ёрдам тайинлаш учун ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқиш тартиби тўғрисида кенг тушунтириш ишларини амалга оширсин.

4. Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг 2-иловага мувофиқ айрим қарорларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритилсин.

5. Вазирликлар ва идоралар Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги билан биргаликда бир ой муддатда ўз идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатларини ушбу қарорга мувофиқлаштирсинлар.

6. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг биринчи ўринбосари Р.С.Азимов зиммасига юклансин.

**Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири
Ш.МИРЗИЁЕВ.**

Тошкент ш.,
2012 йил 7 июнь
165-сон.

ЎзР ВМнинг
2012 йил 7 июндаги 165-сон қарорига
1-ИЛОВА

ЭҲТИЁЖМАНД ОИЛАЛАРГА НАФАҚАЛАР ВА МОДДИЙ ЁРДАМ ТАЙИНЛАШ УЧУН ЎРТАЧА ОЙЛИК ЖАМИ ДАРОМАД МИҚДОРINI ҲИСОБЛАБ ЧИҚИШ ТАРТИБИ ТЎҒРИСИДА НИЗОМ

І. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1. Ушбу Низом қонун ҳужжатларига мувофиқ фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан тайинланадиган ва ҳар ойда тўланадиган вояга етмаган болалари бўлган оилаларга нафақаларни (кейинги ўринларда болали оилаларга нафақалар деб аталади), бола 2 ёшга тўлгунгача парвариш қилиш учун нафақаларни (кейинги ўринларда оналарга нафақалар деб аталади), шунингдек кам таъминланган оилаларга моддий ёрдамни (кейинги ўринларда моддий ёрдам деб аталади) олиш ҳуқуқини берадиган ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқиш тартибини белгилайди.

2. Болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ва моддий ёрдам ҳар бир оила аъзосига ўртача ойлик жами даромад миқдори энг кам ойлик иш

ҳақининг 1,5 бараваридан ортиқ бўлмаган оилаларга тайинланади ва тўланади.

3. Ўртача ойлик жами даромад миқдори болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ёки моддий ёрдам учун мурожаат қилинган ойдан олдинги охирги уч ойда қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган энг кам ойлик иш ҳақи миқдоридан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Оиланинг ҳар бир аъзосига тўғри келадиган ўртача ойлик жами даромад оиланинг ҳар бир аъзосининг болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ёки моддий ёрдам олиш учун мурожаат қилинган ойдан олдинги охирги уч ой учун ҳисоблаб чиқилган ўртача ойлик даромади суммасини оиланинг жами даромадини ҳисоблаб чиқиш учун қабул қилинган оиланинг аъзолари сонига бўлган ҳолда аниқланади.

II. ЎРТАЧА ОЙЛИК ЖАМИ ДАРОМАД МИҚДОРНИ ХИСОБЛАБ ЧИҚИШДА ХИСОБГА ОЛИНАДИГАН ОИЛА ТАРКИБИ

4. Болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар олиш учун оила таркибига:

отаси, онаси ёки болаларнинг никоҳдаги ҳар икки ота-онаси (фарзандликка олувчилар);

ота-онаси билан биргаликда яшайдиган ва уларнинг қарамоғида бўлган болалар, шунингдек ота-онаси билан биргаликда яшайдиган ва ўз оиласига эга бўлмаган 16 ёшдан катта ёшдаги болалар (шу жумладан фарзандликка олинган болалар);

болаларнинг улар билан биргаликда яшайдиган боболари ва бувилари;

болаларнинг ота-оналари билан биргаликда ҳўжалик юритувчи бошқа шахслар киритилади.

Биргаликда яшайдиган оила аъзолари таркиби фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан белгиланади.

Агар бир уй ҳўжалигида (бир почта манзили бўйича) икки ва ундан ортиқ болали оилалар яшаган тақдирда, болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ва моддий ёрдам олиш учун бир оила таркибига болаларнинг ота-оналари, шунингдек уларнинг боболари ва бувилари ҳамда болаларнинг ота-оналари билан биргаликда ҳўжалик юритувчи бошқа шахслар, агар улар нафақа тайинлашда бошқа болали оилада ҳисобга олинмаган бўлса, қабул қилинади.

5. Моддий ёрдам олиш учун оила таркибига оиланинг биргаликда яшайдиган барча аъзолари киритилади.

Биргаликда яшайдиган оила аъзолари таркиби фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан белгиланади.

6. Болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ва моддий ёрдам тайинлаш учун ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқишда ҳисобга олинадиган оила таркибига қуйидагилар киритилмайди:

нафақа ёки моддий ёрдам олиш учун мурожаат қилган ота-оналарнинг ака-укалари ва опа-сингиллари, агар уларнинг ўз оилалари бўлса;

ота-оналари уларга нисбатан ота-она ҳуқуқларидан маҳрум этилган болалар;

уларнинг таъминоти учун Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига мувофиқ пул маблағлари тўланадиган васийлик (ҳомийлик)даги болалар ва тўлиқ давлат таъминотидаги болалар;

чақириқ бўйича ҳарбий хизматни ўтаётган ёхуд ҳарбий таълим муассасасида ўқиётган ота-она (фарзандликка олувчи);

суднинг қарорига кўра жазони ижро этиш жойларида эканлиги муносабати билан оилада ҳозир бўлмаган ота-она (фарзандликка олувчи).

III. ЎРТАЧА ОЙЛИК ЖАМИ ДАРОМАД МИҚДОРНИ ХИСОБЛАБ ЧИҚИШДА ХИСОБГА ОЛИНАДИГАН ОИЛА ДАРОМАДЛАРИ ТУРЛАРИ

7. Ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқишда ҳисобга олинадиган оиланинг жами даромадига оила аъзолари томонидан олинган қуйидаги даромадлар киритилади:

меҳнатга ҳақ тўлаш шаклидаги даромадлар;

мол-мулкдан олинган даромадлар;

хусусий тадбиркорнинг даромади;

чет элда ишлайдиган ёки тадбиркорлик фаолиятини

амалга ошираётган оила аъзоларидан $\frac{1}{2}$ л тушумлари суммаси;

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида белгиланган бошқа даромадлар.

8. Меҳнатга ҳақ тўлаш шаклидаги даромадлар ҳисобланган сумма бўйича ҳисобга олинади (солиқ ҳақидаги қонунларда назарда тутилган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар чегириб ташлангунга қадар).

9. Хорижий валютада олинадиган оила даромади Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ва моддий ёрдам олиш учун ариза берилган кунда белгиланган курси бўйича Ўзбекистон Республикасининг миллий валютасига қайта ҳисоблаб чиқилади.

IV. ДАРОМАД МИҚДОРНИ АНИҚЛАШ

10. Оиланинг ўртача ойлик жами даромади ушбу Низомнинг 20-бандига мувофиқ фуқаролар томонидан тақдим этиладиган оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги маълумотлар асосида аниқланади.

11. Агар фуқаролар томонидан тақдим этилган оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги маълумотларда ушбу Низомнинг 12—18-бандларига мувофиқ ҳисоблаб чиқилган норматив даромаддан паст даромад суммаси кўрсатилган бўлса, у ҳолда оиланинг ўртача ойлик жами даромадини ҳисоблаб чиқиш учун норматив даромад миқдори қабул қилинади.

12. Хусусий тадбиркор норматив даромадининг ҳар ойлик миқдори қуйидаги формула бўйича аниқланади:

Од = БСС × 2, бунда:

Од — хусусий тадбиркорнинг ойлик норматив даромади;

БСС — қонун ҳужжатларида белгиланган фаолият тури бўйича юридик шахс ташкил этмасдан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчи жисмоний шахслардан (хусусий тадбиркорлардан) олинадиган қатъий белгиланган солиқ ставкаси.

13. Юридик шахс ташкил этмаган шахсий ёрдамчи ва деҳқон ҳўжалиги бошлиғи норматив даромадининг ҳар ойлик миқдори қуйидаги формула бўйича аниқланади:

Од = Ем/10 × Нод, бунда:

Од — юридик шахс ташкил этмаган шахсий ёрдамчи ва деҳқон ҳўжалиги бошлиғининг ойлик норматив даромади;

Ем — шахсий ёрдамчи ва деҳқон ҳўжалигини юритиш учун берилган ер участкаси майдони (сотихлар бўйича белгиланади);

Нод — ер майдонининг ҳар 10 сотихидан олинадиган, қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган энг кам ойлик иш ҳақининг икки баравари миқдоридаги норматив ойлик даромад.

Ер участкаси объектив шароитлар (сув билан таъминланмаганлик, тупроқнинг шўрланганлиги ва бошқалар) бўйича норматив ойлик даромадни юқорида кўрсатилган миқдорда олиш имконини бермаган ёки умуман даромад олиш имконини бермайдиган айрим ҳолларда маҳаллий давлат ҳокимияти органлари норматив ойлик даромадни пасайтириш томонга тузатиш киритишлари мумкин.

14. Уй ҳўжалигида оиланинг қорамолдан олинадиган норматив даромадининг ҳар ойлик миқдори қуйидаги формула бўйича аниқланади:

Од = (Кбс - 1) × ЭКИХ/2, бунда:

Од — уй ҳўжалигида оиланинг қорамолдан олинади-

ган норматив $\frac{1}{2}$ ёмднинг ҳар ойлик миқдори;

Қбс — уй ҳўжалигидаги қорамоллар бош сони, ёш моллар чиқариб ташланган ҳолда;

ЭКИХ — қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган энг кам ойлик иш ҳақи миқдори.

Юридик шахс ташкил этмаган шахсий ёрдамчи ва деҳқон ҳўжалигида қорамол мавжуд бўлган тақдирда оила норматив даромадининг ҳар ойлик миқдори юридик шахс ташкил этмаган шахсий ёрдамчи ва деҳқон ҳўжалигидан олинган норматив даромад ҳар ойлик миқдорининг ва уй ҳўжалигидаги қорамолдан оиланинг норматив даромади ҳар ойлик миқдорининг жами сифатида белгиланади.

15. Кўчмас мулкни ижарага беришдан олинган норматив даромаднинг ҳар ойлик миқдори қонун ҳужжатларига мувофиқ уй-жойни ижарага берувчи жисмоний шахслар учун белгиланган ижара тўлови ставкаларидан келиб чиққан ҳолда белгиланади.

16. Автомототранспорт воситаларини ижарага беришдан олинган норматив даромаднинг ҳар ойлик миқдори энг кам ойлик иш ҳақининг 2,5 баравари миқдорида белгиланади.

17. Чет элдан ойлик пул тушумларининг норматив суммаси чет элда меҳнат ёки тадбиркорлик фаолиятини амалга оширувчи оила аъзолари сонини энг кам ойлик иш ҳақининг 2,5 бараварига кўпайтириш йўли билан аниқланади.

18. Оиланинг охириги уч ой мобайнида ишламаётган меҳнатга лаёқатли аъзолари (16 ёшгача бўлган болаларни тарбиялаш, ўқиш, ўзгаларнинг парваришига муҳтож бўлган шахсларга қараш билан банд бўлмаганлар) учун, меҳнат бўйича органларда нафақалар олувчилар бундан мустасно, норматив даромаднинг ҳар ойлик миқдори қуйидаги формула бўйича аниқланади:

Од = Иоас ЭКИХ х 2,5, бунда:

Од — оиланинг охириги уч ой мобайнида ишламайдиган меҳнатга лаёқатли аъзоларининг ҳар ойлик норматив даромади;

Иоас — оиланинг охириги уч ой мобайнида ишламайдиган меҳнатга лаёқатли аъзолари сони;

ЭКИХ — қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган энг кам ойлик иш ҳақи миқдори.

19. Хусусий корхона мулкдори ва фермер ҳўжалиги бошлигининг ўртача ойлик жами даромади тегишли хусусий корхона ва фермер ҳўжалигининг олдинги йилда олинган, уларнинг тасарруфида қолган (солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўлангандан кейинги фойда суммаси) даромадини 12 га бўлиш йўли билан аниқланади.

V. ДАРОМАДЛАР ТЎҒРИСИДАГИ МАЪЛУМОТЛАРНИ ТАҚДИМ ЭТИШ ТАРТИБИ

20. Болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ва моддий ёрдам олиш учун ариза берадиган шахс ушбу Низомга иловага* мувофиқ шакл бўйича, ариза берилган ойдан олдинги охириги уч ой учун оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги маълумотларни (кейинги ўринларда маълумотлар деб аталади) тўлдиради.

Маълумотларга қуйидаги тасдиқловчи ҳужжатлар илова қилинади:

тузилган меҳнат шартномаси (контракт) ёки фуқаролик ҳуқуқи характеридаги шартномалар бўйича ишлар-

ни бажарувчи шахслар учун (солиқ тўловчининг индивидуал рақами нусхаси илова қилинган ҳолда) — иш жойидан маълумотнома;

дивидендлар тарзида даромад олувчи шахслар учун — дивидендлар тарзидаги даромадлар суммаси ва ушлаб қолинган солиқнинг умумий суммаси тўғрисида дивидендлар тўлаган юридик шахс томонидан берилган маълумотнома;

охирги уч ойда якка тартибдаги жамғариладиган пенсия ҳисоб рақамига мажбурий бадаллар тушуми тўғрисида Давлат-тижорат Халқ банки филиали томонидан берилган маълумотнома;

хусусий тадбиркорлик фаолиятини амалга оширувчи ёки деҳқон ҳўжалиги бошлиғи ҳисобланадиган шахслар учун — юридик шахс ташкил этмасдан хусусий тадбиркор ва деҳқон ҳўжалиги сифатида давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги маълумотнома нусхаси;

мол-мулкни (кўчмас мулкни ва автоматотранспорт воситасини) ижарага берганлик тўғрисидаги шартнома нусхаси;

туман (шаҳар) Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказида ишсизлар сифатида рўйхатдан ўтказилган шахслар учун — Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказидан маълумотнома;

пензионерлар учун — Молия вазирлиги ҳузуридаги бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасининг туман (шаҳар) бўлимидан маълумотнома;

стипендия олувчи талабалар учун — таълим муассасасидан маълумотнома.

Зарурият бўлганда, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ариза берган шахсдан бошқа тасдиқловчи ҳужжатларни, шу жумладан:

давлат солиқ хизмати органларидан — хусусий корхона мулкдори ва фермер ҳўжалиги бошлигининг тасарруфида қоладиган даромадлар тўғрисидаги ҳужжатни;

жазони ижро этиш муассасаларидан — оиланинг озодликдан маҳрум этишга ҳукм қилинган аъзоларига оид ҳужжатни;

мудофаа ишлари органларидан — оиланинг ҳарбий хизматни ўтаётган аъзосига оид ҳужжатни талаб қилиши мумкин.

Бунда кўрсатилган маълумотнома ва маълумотлар мурожаат қилинган кундан бошлаб бир кун мобайнида бепул тақдим этилиши керак.

21. Ариза бераётган шахслар томонидан ўз оиласи аъзоларининг даромадлари тўғрисида ишончсиз маълумотларни қасддан тақдим этиш ёки уларнинг бузилиши, бунинг оқибатида нафақалар ва моддий ёрдамнинг асоссиз тайинланиши қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда жавобгарликка, шунингдек ноқонуний олинган пул маблағлари қайтарилишига олиб келади.

VI. ОИЛАНИНГ ЎРТАЧА ОЙЛИК ЖАМИ ДАРОМАДИ МИҚДОРНИ ҲИСОБЛАБ ЧИҚИШ

22. Оиланинг ўртача ойлик жами даромадини ҳисоблаб чиқиш ариза берувчи томонидан нафақа ёки моддий ёрдам тайинлаш тўғрисидаги ариза билан бир вақтда тақдим этилган маълумотлар асосида, болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ва моддий

*Илова берилмайди. Ҳужжатнинг тўлиқ матни билан «Норма» АҚТда ва www.norma.uz сайтида танишиш мумкин.

ёрдам тўлайдиган фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан, тегишли фуқаролар йиғини ҳудудига биркитилган Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази ходими иштирокида амалга оширилади.

23. Оиланинг даромади ва унинг таркиби ўзгарган тақдирда ариза берувчи шахс бир ойдан кеч бўлмаган муддатда бу ҳақда нафақа ёки моддий ёрдам тўлайдиган фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига маълум қилиши шарт.

VII. ОИЛА АЪЗОЛАРИНИНГ ДАРОМАДЛАРИ ТЎҒРИСИДАГИ МАЪЛУМОТЛАРНИ ТЕКШИРИШ

24. Тақдим этилган маълумотларнинг ишончлилиги маълумотлар тақдим этилган кундан бошлаб уч кун муддатда нафақа (моддий ёрдам) тайинлаш бўйича махсус комиссия аъзоси ва тегишли фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ҳудудига биркитилган Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази ходими томонидан текширилади.

25. Тақдим этилган маълумотларнинг ишончлилигини текшириш маълумотларнинг тасдиқловчи ҳужжатларга мувофиқлигини текшириш, шунингдек, зарурият бўлганда, маълумотларни берган шахсдан ва унинг оила аъзоларидан сўраб-суриштириш йўли билан амалга оширилади.

26. Зарурият бўлганда, (нафақа тайинлаш учун барча зарур ҳужжатлар тақдим этилган санадан бошлаб уч кундан кечикмай) фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи тақдим этилган маълумотларни уларни текшириш учун маҳаллий давлат солиқ хизмати органига:

хусусий тадбиркорларнинг ушбу тоифаси учун белгиланган солиқ ставкасини тасдиқлаш;

дивидендлар тарзида олинган даромадлар суммасини текшириш учун сўровнома юбориши мумкин.

Давлат солиқ хизмати органлари сўровнома тушган кундан бошлаб ўн иш кунидан кечикмай тегишли маълумотларни фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига тақдим этишлари керак.

ЎзР ВМнинг

2012 йил 7 июндаги 165-сон қарорига
2-ИЛОВА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУКУМАТИНИНГ АЙРИМ ҚАРОРЛАРИГА КИРИТИЛАЁТГАН ЎЗГАРТИРИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР

1. Вазирлар Маҳкамасининг «Кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилишни ташкил этиш масалалари тўғрисида» 1994 йил 24 августдаги 434-сон қарорига (Ўзбекистон Республикаси ҚТ, 1994 й., 8-сон, 40-модда) иловада:

а) 7-бандга қуйидаги мазмундаги хатбоши қўшилсин:
«Аризага тасдиқланган шакл бўйича оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги маълумотлар илова қилинади»;

б) 8-бандга қуйидаги мазмундаги хатбошилар қўшилсин:

«Оиланинг нафақага муҳтожлигини аниқлаш учун асос сифатида оиланинг қонун ҳужжатларида белгиланган тартибга мувофиқ аниқланган ўртача ойлик жами даромади миқдори қабул қилинади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ҳисоб рақамидаги маблағлар миқдоридан ва моддий ёрдамнинг белгиланган миқдорларидан келиб чиққан ҳолда моддий ёрдам кўрсатиш учун мезонлар ва асосларни мустақил равишда белгилайди. Бунда моддий ёрдам тайинлаш учун оиланинг бир аъзосига тўғри келадиган ўртача ойлик жами даромад миқдори жами даромад аниқланадиган даврда белгиланган энг кам ойлик иш ҳақининг 1,5 бараваридан кўп бўлмаслиги керак»;

в) 22-бандга қуйидаги мазмундаги хатбоши қўшилсин:

«оила аъзоларининг даромадлари тўғрисида бузиб кўрсатилган ва ишончсиз маълумотлар аниқланганда, агар ушбу маълумотлар фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг моддий ёрдам тайинлаш тўғрисидаги қарорига таъсир қилиши мумкин бўлса».

2. Вазирлар Маҳкамасининг «Болали оилаларни ижтимоий қўллаб-қувватлашни кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида» 1996 йил 10 декабрдаги 437-сон қаро-

рига (Ўзбекистон Республикаси ҚТ, 1996 й., 12-сон, 35-модда) иловада:

а) 12-банднинг иккинчи хатбошидаги «шунингдек, оиланинг жами даромадини ҳисоблаш учун фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан белгиланган даврда оила аъзолари олган даромаднинг миқдори» сўзлари чиқариб ташлансин;

б) 13-бандда:

«а» кичик банд қуйидаги тахрирда баён қилинсин:

«а» тасдиқланган шакл бўйича оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги маълумотлар»;

«г» кичик банд чиқариб ташлансин;

в) 15-банднинг учинчи хатбошидаги «нисбатан кўп» сўзлари «уч юздан ортиқ» сўзлари билан алмаштирилсин;

г) 18-бандда:

биринчи хатбошига «тўғри келадиган» сўзларидан кейин «қонун ҳужжатларида белгиланган тартибга мувофиқ аниқланган» сўзлари қўшилсин;

иккинчи хатбоши чиқариб ташлансин;

д) 19-бандга қуйидаги мазмундаги жумла қўшилсин:

«Бунда нафақа тайинлаш учун оиланинг бир аъзосига тўғри келадиган ўртача ойлик жами даромад миқдори жами даромад аниқланадиган даврда белгиланган энг кам ойлик иш ҳақининг 1,5 бараваридан кўп бўлмаслиги керак»;

е) 28-банднинг иккинчи хатбоши чиқариб ташлансин;

ж) қуйидаги мазмундаги 29¹-банд қўшилсин:

«29¹. Оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги ёки бошқа маълумотларнинг ишончлилигини текширишда фуқаролар йиғинининг ёки Нафақа тайинлаш комиссиясининг қарорига таъсир этган бузиб кўрсатилган ва ишончсиз маълумотлар аниқланганда нафақа тўлаш тўхтатилади, асоссиз тўланган пул маблағлари эса қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг ҳисоб рақамига қайтарилиши керак».

ИШЛАБ ЧИҚАРИШДАГИ БАХТСИЗ ҲОДИСА*

*Охири. Боши «Норма маслаҳатчи»нинг 8.05.2012 йилдаги 19 (356) ва 5.06.2012 йилдаги 23 (360)-сониди.

Ходим меҳнат жароҳати олганидан вафот этганда иш берувчи кимга, қандай харажатларни ва қанча миқдорда қоплаши лозим?

Жабрланувчи вафот этган тақдирда у ҳаёт бўлганда тўлиқ ёки қисман боққан (боқувчиси бўлган) яқин кишиларида мулкӣ йўқотишлар юзага келади. Улар сирасига қуйидагилар киради:

иш берувчи марҳумнинг қарамоғида бўлган меҳнатга лаёқатсиз¹, шунингдек 16 ёшга тўлмаган шахсларга ёки марҳум вафот этган кунгача ундан нафақа олиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар;

марҳумнинг вафотидан сўнг туғилган фарзанди; шунингдек ота-оналаридан бири, умр йўлдоши ёки оиласининг ишламайдиган ва вафот этганнинг 3 ёшга тўлмаган болалари, укалари, сингиллари ёки набиралари парвариши билан банд бўлган бошқа аъзоси (Меҳнат кодекси (МК) 192-моддасининг биринчи қисми; Ходимларга уларнинг меҳнат вазифаларини бажариш билан боғлиқ ҳолда жароҳатланиши, касб касалликларига чалиниши ёки саломатликнинг бош хил шикастланиши туфайли етказилган зарарни тўлаш қоидаларининг² 26-банди, бундан кейин – Қоидалар).

Қуйидагилар тўланиши керак:

• вафот этганнинг **камида олтита ўртача йиллик иш ҳақи** миқдорида **бир йўла бериладиган нафақа** (Қоидалар 29-бандининг биринчи қисми). Олтита ўртача йиллик иш ҳақи миқдори вафот этганнинг ўртача ойлик иш ҳақи (дароҳати)ни 72 га кўпайтириш йўли билан аниқланади.

МИСОЛ. Вафот этган ходимнинг ўртача ойлик иш ҳақи миқдори 687 500 сўмни ташкил қилади. Нафақанинг миқдори 49 500 000 сўмни (687 500 x 72) ташкил қилади.

¹Қуйидагилар меҳнатга қобилиятсиз деб ҳисобланади:

16 ёшдан катта шахслар, агар улар шу ёшга тўлгунча қадар ногирон бўлиб қолган бўлсалар (16 ёшдан ва ундан катта ўқувчилар кундузги ўқув юртларида ўқиш тугагунча, бироқ 18 ёшдан ошмаган ҳолда, зарарни тугатиш ҳуқуқига эгалар);

60 ёшга тўлган эркаклар ва 55 ёшга тўлган аёллар; белгиланган тартибда ногирон деб топилган шахслар (МК 192-моддасининг учинчи қисми).

²ВМнинг 11.02.2005 йилдаги 60-сон қарорига 1-илова.

³Дафн этишга нафақа тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисида низомнинг 11-банди (ВМнинг 14.06.2011 йилдаги 174-сон қарорига 1-илова).

Соғлиқ шикастланганлиги туфайли **бир йўла бериладиган нафақа олингандан кейин** ходим меҳнат билан боғлиқ ҳолда жароҳатланиши муносабати билан вафот этган тақдирда, иш берувчи вафот этганнинг **камида бешта ўртача йиллик иш ҳақи** миқдорида бир йўла бериладиган нафақа тўлаши шарт.

• ушбу харажатларни сарфлаган шахсга **дафн этиш учун зарур харажатлар** (Қоидаларнинг 31-банди).

Улар сирасига одатда дафн этиш харажатлари, мазкур жой учун стандарт тўсиқ ва тош ўрнатиш, маросим харажатлари (оқилона миқдорда) киради. Юқоридаги харажатлар амалда уларни қилган шахсларга қопланади, бунда уларнинг суммасига Пенсия жамғармаси бўлими тайинлаган ва улар энг кам иш ҳақининг 3 баравари миқдорида олган дафн этиш нафақасига қўшиб ҳисобланмайди³;

• **боқувчининг вафоти муносабати билан** марҳумнинг ўртача ойлик иш ҳақи миқдорида тўланадиган **ойлик тўловлар**, унинг ўзига ва унинг қарамоғида бўлган, лекин зарарни ундиришга ҳақли бўлмаган меҳнатга қобилиятли шахсларнинг улушини чегириб ташлаган ҳолда (МК 193-моддасининг биринчи қисми).

Тўлатишга ҳақли бўлган шахсларнинг ҳар бирига зарарни тўлаш миқдорини белгилаш учун боқувчининг кўрсатилган шахсларнинг ҳаммасига тўғри келадиган иш ҳақи қисми уларнинг сонига бўлинади.

МИСОЛ. Вафот этган ходимнинг оиласи отаси (66 ёш), онаси (65 ёш), хотини (35 ёш) ва ўғлидан (6 ёш) иборат. Ойлик тўловларга ота-она (пенсия ёшига етган шахслар сифатида) ва ўғил (16 ёшга етмаган шахс) ҳақлидир. Хотини марҳумнинг қарамоғида бўлиши мумкинлигига қарамай, тўловларни олишга ҳақли эмас, чунки у меҳнатга қобилиятли шахсдир. Вафот этган ходимнинг ўртача ойлик иш ҳақи 687 500 сўмни ташкил қилади. Бир улушнинг миқдорини аниқлаймиз:

$687\,500 / [3 \text{ (она, ота ва ўғил тўлов олиш ҳуқуқига эгалар)} + 2 \text{ (марҳум ва қарамоғида бўлган, бироқ тўлов олишга ҳақли бўлмаган шахс – хотини)}] = 687\,500 / 5 = 137\,500 \text{ сўм}$ (марҳум ва унинг хотини ҳисобга олинган ҳолда улуш).

Ҳар бир олувчининг улуши миқдорини белгилаш учун марҳум ва унинг хотини улушини – $275\,500 \text{ сўм}$ ($137\,500 \times 2$) чегириш лозим.

Тўлов олувчиларнинг улуши 412 000 сўмга ($687\,500 - 275\,500$) тенг.

Ҳар бир тўлов олувчи улушининг миқдори 137 333 сўмни ($412\,000 / 3$) ташкил этади.

Вафот этганнинг қарамоғида бўлмаган, бироқ зарарни тўлатиш ҳуқуқига эга бўлган меҳнатга қобилиятсиз шахсларга унинг миқдори қуйидаги тартибда белгиланади:

агар таъминотга маблағлар суд тартибида ундирилса, зарарни тўлаш суд белгиланган суммада белгиланади;

агар таъминотга маблағлар суд тартибида ундирилмаса, зарарни тўлаш уларнинг моддий аҳволи ва марҳумнинг ҳаёт вақтида уларга ёрдам кўрсатиш имкониятларини ҳисобга олган ҳолда белгиланади.

МИСОЛ. Марҳум пенсия ёшига етган ота-онасига моддий ёрдам кўрсатмаган, чунки улар бунга муҳтож эмас эдилар. Яъни амалда улар марҳумнинг қарамоғида бўлмаганлар. Ушбу ҳолда уларнинг улуши миқдори улушга муҳтожликларига боғлиқ ҳолда белгиланади. Улар бошқа қарамоқдаги шахс фойдасига тўловларни олишдан бош тортиш тўғрисида ариза ёзишга ҳам ҳақлилар. Ушбу масалани ота-она ва бошқа қарамоқдагилар билан биргаликда ҳал қилиш мақсадга мувофиқдир. Келишишга эришилмаганда низо суд тартибида ҳал қилинади.

Боқувчисини йўқотганлик туфайли зарар тўловини олиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар учун боқувчисининг вафоти туфайли тайинланган пенсия, шунингдек бошқа даромадлар (ёшга доир ва ногиронлик учун пенсиялар, иш ҳақи, стипендиялар) зарар тўлови ҳисобига киритилмайди. Бунда **қарамоғида бўлган ҳар бир шахс ҳисобига зарар тўлови миқдори** қонун ҳужжатларида белгиланган **ЭКИХнинг 50%идан кам бўлиши мумкин эмас**.

Зарарни тўлаш миқдори кейинчалик ҳисоб-китоб қилинмайди, қуйидаги ҳолатлар бундан мустасно:

чақалоқ боқувчининг вафотидан кейин туғилганда;

вафот этган боқувчининг фарзандлари, набиралари, укалари ва сингилларини 3 ёшга тўлгунгача парвариш қилиш билан банд бўлган шахсларга зарар тўловлари белгиланганда ёки тўхтатилганда;

вафот этганнинг қарамоғида бўлган ёки у вафот этган кунгача унинг таъминотида бўлиш ҳуқуқига эга бўлган меҳнатга лаёқатсиз шахслар сони ўзгарганда (Қоидаларнинг 28-банди).

Бундан ташқари, қарамоғида бўлганлар мулкӣ йўқотишлари учун белгиланган тўлов миқдоридан ортиқча маънавий зарарни қоплатиш ҳуқуқига эгалар.

Мария ИВАНОВА,
адвокат.

ЭКСПЕРТИЗА ЁРДАМ БЕРАДИ

Кейинги вақтда фуқаролик судида иш юритиш соҳасида ходимларга жароҳат олиш, касб касаллиги ёки меҳнат вазифаларини бажариш пайтида саломатликка бошқача шикаст етиши туфайли етказилган зарарни тўлаш билан боғлиқ масалалар бўйича суд-иқтисодий экспертизалар борган сари кўп тайинланяпти. Ходимга у меҳнат вазифаларини бажариши пайтида етказилган зарарни (жароҳатлар, майиб бўлишлар, касб касалликлари) аниқлаш бўйича экспертизалар ўз хусусиятларига эгадир.

Шубҳасиз, иш берувчи лозим даражада ижтимоий-иқтисодий, ташкилий-техник, санитария-гигиена ва даволаш-профилактика чораларини ҳамда ходимларнинг меҳнатни муҳофаза қилиш, техника хавфсизлиги, саноат санитарияси қоидаларига риоя этмай, соғлом ва хавфсиз меҳнат қилиши шарт-шароитларини яратиш тадбирларини таъминламаганлиги бу хил экспертизаларнинг кўпайишига олиб келмоқда.

Бундай ҳолларда иш берувчи ходимнинг саломатлигига иш берувчининг худудида ҳам, ундан ташқарида ҳам, шунингдек иш берувчи тақдим этган транспортда иш жойига бориш ёки ишдан қайтиш вақтида шикаст ет-

казилганлиги учун тўлиқ моддий жавобгар бўлади. Иш берувчи ходимнинг саломатлигига етказилган зарарни, агар зарар унинг айби билан етказилмаганлигини исботламаса, тўлаши шарт.

Бунда, табиийки, жабрланувчининг ўзи қилган қўпол эҳтиётсизлиқни ҳам эътибордан четда қолдирмаслик керак, мазкур эҳтиётсизлик кам деганда майиб бўлишига, шунингдек унинг ҳалок бўлишига ҳам олиб келиши мумкин. Жабрланувчининг айби даражасига боғлиқ ҳолда зарарни тўлаш суммасининг миқдори камайтирилиши мумкин, бироқ, 50%дан ортиққа камайтирилмайди.

Иш берувчининг жавобгарлиги айбидан қатъи назар юзага

келадиган ҳолларда, яъни ходимнинг саломатлигига у меҳнат вазифаларини бажариши пайтида оширилган хавф манбаи томонидан зиён етказилган бўлса, жабрланувчининг қўпол эҳтиётсизлиги ва иш берувчининг айби бўлмаган ҳолда ҳам, зарарни тўлаш миқдори кўпи билан 50%га камайтирилиши мумкин. Энг муҳими, иш берувчи ҳам, жабрланган ходим ҳам зарарни тўлашдан бош тортишга йўл қўйилмаслигини билиши керак.

Одатда жабрланувчининг айбдорлик даражаси корхона, муассаса, ташкилотнинг касаба уюшмаси кўмитаси ёки ходимларнинг бошқа вакиллик органининг қарори билан, мазкур масала бўйича низоли жиҳатлар юзага келганда эса фақат суд томонидан белгиланади, бу эса иш берувчи билан ходим ўртасида юзага келадиган ихтилофлар ва зиддиятларни объектив ҳолда қонунчилик асосида ҳал қилиш мақсадида суд-иқтисодий экспертизаси тайинланишига олиб келади.

Иқтисодчи эксперт ён дафтарида

Саломатликка етказилган зарарни тўлаш бўйича суд-иқтисодий экспертизаси ҳал қилишига қўйиладиган, энг кўп учрайдиган масалаларга қуйидагилар киради:

жабрланувчининг унинг иш даври учун ўртача ойлик иш ҳақи миқдорини белгилаш;

индексация ва муайян давр учун тўланмаган умумий суммани ҳисобга олган ҳолда белгиланган ўртача ойлик иш ҳақидан келиб чиқиб ойлик нафақа миқдорини белгилаш;

муайян даврда олинган, саломатликка етказилган зарарни қоплаш бўйича тўланадиган ойлик нафақадан қарзни белгилаш.

Фуқаролик ишлари материалларини қабул қилиб, юқорида кўрсатилган масалалар бўйича иқтисодий экспертизаларнинг мазкур турини кўришга киришганда, иқтисодчи экспертлар ўз олдларига қўйилган вазифани ҳал этиш учун қуйидаги ҳужжатларнинг мавжуд бўлишига эътибор қаратадилар:

лозим даражада тузилган, ишлаб чиқаришдаги бахтсиз

ҳодиса ва саломатликка етказилган бошқа шикаст тўғрисида комиссия аъзолари имзолаган далолатнома;

касб касаллиги тўғрисида тиббий хулоса (маълумотномалар, кўчирмалар), унда албатта қуйидагилар кўрсатилади: кўриқдан ўтказишнинг (бошланғич, такрорий) календарь саналари; меҳнат қобилиятини йўқотганлик учун нафақа ҳисоблаб чиқариш керак бўлган ҳисобга олиш кунлари; тиббий меҳнат эксперт комиссияси (ТМЭК) белгилайдиган, ўртача иш ҳақиға фоизли нисбатда ифодаланган, меҳнатда шикастланиш оқибатида жабрланувчининг профессионал меҳнат қобилиятини йўқотиш даражаси. Асослар мавжуд бўлганда профессионал меҳнат қобилиятини йўқотиш гуруҳини белгилайди ва жабрланувчининг қўшимча ёрдам турларига эҳтиёжини аниқлайди;

касаба уюшмаси кўмитаси ёки корхона ходимлари-

ЭКСПЕРТИЗА ЁРДАМ БЕРАДИ

нинг бошқа вакиллик органининг қарори;

жабрланувчининг меҳнатда шикастланиш ёки меҳнатда шикастланиш сабабли меҳнат қобилиятининг йўқолиши ёки пасайишидан (фуқаронинг ўзи танлайди) аввалги ишнинг (хизматнинг, унга муддатли ҳарбий хизмат кирмайди) охириги 12 ойидаги иш ҳақи тўғрисида маълумотнома;

жабрланувчига ёки унинг оила аъзоларига пулли нафақалар тўланганлигини тасдиқлайдиган ҳужжатлар (чиқим касса ордерлари, тўлов топшириқномалари, квитанциялар ва ҳоказо).

Бунинг устига, корхона ёки ташкилотнинг молиявий ҳолатидан келиб чиқиб, Ходимларга уларнинг меҳнат вазибаларини бажариш билан боғлиқ ҳолда жароҳатланиши, касб касалликларига чалиниши ёки саломатликнинг бошқа хил шикастланиши туфайли етказилган зарарни тўлаш қоидаларига¹ (бундан кейин – Қоидалар) мувофиқ тўланадиган зарарни тўлашга пул суммалари, қўшимча харажатлар компенсациялари ва бир марталик нафақалар жамоа шартномаси (битим) асосида кўпайтирилиши мумкин. Шу муносабат билан мазкур ҳужжатлар ҳам фуқаролик ишлари материалларига киритилади ва иқтисодчи экспертлар томонидан мажбурий ҳужжатлар билан тенг равишда кўриб чиқилади.

Кўп йиллик эксперт амалиётининг кўрсатишича, жабрланувчилар меҳнатда жароҳатланиш (соғлиқни йўқотиш) бўйича нафақаларни ундириш тўғрисида ўз иш берувчиларига нисбатан даъволар билан судга энг кўп муносабат қиладиган ҳоллар қуйидагилардир:

• **ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодисалар тўғрисида даъволарнома**ларни ўз вақтида тузмаслик – яъни жароҳат олинган кунда эмас, балки юз берган воқеадан кейин бирмунча вақт ўтгач тузилган;

• **ойлик нафақалар тўлашни тайинлаш тўғрисидаги буйруқни маъмурият кеч тузганлиги туфайли меҳнат қобилияти йўқотилиши муносабати билан иш берувчи пул таъминотини тўлашни кечиктириши**. Қоидаларнинг 50-банди талабларига мувофиқ зарар жабрланувчиларга улар меҳнат жароҳати оқибатида касб бўйича меҳнатга лаёқатини тўлиқ ёки қисман йўқотган кундан бошлаб тўланади;

• **жабрланувчининг нафақа ҳисоблаб чиқариладиган ўртача иш ҳақи миқдори нотўғри белгиланиши**. Қоидалар 14-бандининг талабларига мувофиқ ўртача ойлик иш ҳақи меҳнатда жароҳатланиш ёки меҳнатда жароҳатланиш муносабати билан меҳнат қобилияти йўқолган ёки пасайган палладан (фуқаронинг ўзи танлайди) аввалги ишнинг (хизматнинг, бунга муддатли ҳарбий хизмат кирмайди) охириги 12 ойидагиси белгиланади. Касб касаллигига чалингандан ўртача ойлик иш ҳақи бундай касалланишга олиб келган ишни тўхтатишдан олдинги, охириги 12 ойлик иш ҳақидан ҳам белгиланиши мумкин.

Жабрланувчи зарар етказилган вақтда 12 ойдан кам ишлаган тақдирда, ўртача ойлик иш ҳақи ҳақиқатда ишлаган умумий иш ҳақини ишлаган ойлари сонига бўлиш йўли билан ҳисоблаб чиқарилади.

Иш даври тўлиқ календарь ойдан кам вақтни ташкил қилган тақдирда, зарарни тўлаш миқдори шартли ойлик иш ҳақи (даромад) миқдоридан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқиладди. У қуйидаги тартибда аниқланади: бутун ишланган вақт давомида олинган иш ҳақи (даромад) кунлар сонига бўлинади, ҳосил бўлган сумма бир йил учун ўрта ҳисобда ҳисоблаб чиқилган бир ойидаги иш кунлари сонига кўпайтирилади.

Ҳақиқий иш ҳақи миқдори тўғрисидаги ҳужжатларни олиш имконияти бўлмаган тақдирда қонун ҳужжатларига мувофиқ зарарни тўлаш миқдори зарарни тўлаш тўғрисида муносабат қилинган вақтда белгиланган энг кам ойлик иш ҳақи миқдоридан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқиладди. Жабрланувчининг ўртача ойлик иш ҳақи миқдори энг кам ойлик иш ҳақи миқдоридан кўп бўлмаган ҳолларда ҳам етказилган зарарни тўлаш миқдори худди шу тартибда ҳисоблаб чиқиладди. Фуқаролик кодексининг (ФК) 1007-моддасига мувофиқ, агар жабрланувчи зарар етказилган пайтда ишламаётган бўлса, унинг хоҳишига кўра меҳнат шартномаси бекор қилинишига бўлган иш ҳақи (даромади) ёхуд мазкур жойда унинг малакасидаги ходимга тўланадиган, аммо қонун ҳужжатларида белгиланган энг кам иш ҳақининг 5 каррасидан кам бўлмаган одатдаги ҳақ тўлаш миқдори ҳисобга олинади.

Агар жабрланувчининг иш ҳақида (даромадларида) унинг майиб қилиниши ёки соғлиғига

бошқача шикаст етказилишига қадар унинг мулкӣ аҳволини яхшиловчи барқарор ўзгаришлар содир бўлган (эгаллаб турган лавозими бўйича иш ҳақи оширилган, юқорироқ ҳақ тўланадиган ишга ўтказилган, кундузги ўқув юртини битирганидан кейин ишга кирган) бўлса ва ўзгаришнинг барқарорлиги ёки жабрланувчининг иш ҳақи ўзгариши эҳтимоли исботланган бошқа ҳолларда, унинг ўртача ойлик иш ҳақини аниқлашда у тегишли ўзгаришдан кейин олган ёки олиши лозим бўлган иш ҳақи (даромад)гина ҳисобга олинади.

Меҳнатда жароҳатланган вояга етмаган ходимга етказилган зарар унинг иш ҳақи миқдоридан келиб чиқиб, бироқ ЭКИХнинг 5 бараваридан кам бўлмаган миқдорда тўланади.

Агар бир иш берувчида ишланган даврда меҳнат жароҳати такроран олинган тақдирда ўртача ойлик иш ҳақи (даромад) жабрланувчининг хоҳишига кўра биринчи ёки такрорий меҳнат жароҳати олингандан илгариги тегишли даврлар бўйича ҳисоблаб чиқиладди. Зарарни тўлаш миқдори касбга доир меҳнатга лаёқатсизликнинг умумий фоиизига қараб ҳисоблаб чиқиладди.

Агар меҳнат жароҳатлари турли иш берувчиларда ишлаганда олинган бўлса, у ҳолда зарарнинг тўлов миқдорини аниқлаш ҳар бир иш берувчи томонидан, тегишли меҳнат жароҳати бўйича касбга доир меҳнатга лаёқатсизлик фоиизига қараб алоҳида амалга оширилади.

Чет элларда ишлаган ходимларнинг ўртача ойлик даромади умумий асосларда ҳисоблаб чиқиладди.

Барча даромадлар солиқлар ушланишига ҳисоблаб ёзилган суммаларда ҳисобга олинади;

• агар ходимнинг ўртача иш ҳақи нотўғри ҳисоблаб чиқарилган бўлса, бу ҳол **нафақа миқдорини пасайтиришга** сабабчи бўлади, бу эса жабрланувчининг манфаатларини камситиши ва суд муҳокамасига олиб келади;

• **иш берувчилар** (асосан – хўжалик ҳисобидаги корхоналар ва ташкилотлар) Президентнинг «Иш ҳақи, пенсиялар, стипендиялар ва ижтимоий нафақалар миқдорини ошириш тўғрисида»ги фармонлари ва ФК 1013-моддасининг жабрланувчининг саломатлиги шикастланиши ва вафот этиши муносабати билан тақдим этилган, қонун ҳужжатлари билан белгиланган ЭКИХ оширилишига мутаносиб бўлган йўқотилган иш ҳақи (даромад), бошқа тўловларни тўлаш сум-

масини кўпайтириш тўғрисидаги талабига зид бўлган **ҳаёт кечиришнинг қимматлашиши даражасини эътибордан соқит қилиши** (ҳисобга олмаслиги). Бунда албатта шуни назарда тутиш керакки, Президентнинг фармонларида қуйидаги қоида белгиланган: «Хўжалик ҳисобидаги корхона ва ташкилотлар мазкур Фармонда белгиланган энг кам иш ҳақи мувофиқ, **ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш ва меҳнат сарфини камайтириш ҳисобида** иш ҳақи миқдорини оширсин», – бунда, шубҳасиз, ижтимоий нафақалар миқдорларига ошириш томон тўлатиш киритиш ва уларнинг миқдорларини ошириш назарда тутилади;

• иш берувчи ходимга боғлиқ бўлмаган сабабларга кўра асоссиз равишда кечиктирадиган **нафақалар суммаларини индексациялаш** тўғрисида жабрланувчи ходимнинг талаби ҳам судга муносабат қилишга олиб келиши мумкин. Ушбу ҳолда ойлик нафақалар суммаларига ФКнинг 327-«Пул мажбуриятини бажармаганлик учун жавобгарлик» моддасига асосан банкнинг такрорий молиялаш ставкаларини ҳисобга олган ҳолда тўлатиш киритилади. Яъни, компенсация ўз вақтида тўланмаганлиги учун республика Марказий банки тасдиқлайдиган қайта молиялаш ставкалари бўйича фоиизлар ҳисоблаб ёзилиши лозим.

Шуни ҳам билиш лозимки, зарар етказилганлиги учун жавобгар иш берувчи жабрланувчига ўртача ойлик иш ҳақини тўлашдан ташқари меҳнатда жароҳатланиш юзага келтирган қўшимча харажатларни компенсациялаши шарт.

Жабрланувчининг дори-дармонлар сотиб олиш харажатлари ҳақини тўлаш учун асос бўлиб даволовчи шифокор ёзиб берган белгиланган шаклдаги рецетп ва ҳақи тўланган чек ҳисобланади.

Бир неча турдаги ёрдамга муҳтож бўлган жабрланувчига ҳар бир турдаги ёрдамни олиш билан боғлиқ харажатлар тўланади.

Махсус тиббий парваришга муҳтож бўлган жабрланувчиларга қўшимча харажатлар ҳар ойда ЭКИХнинг 2 баравари даражасида, маиший парваришга эса – ойлик энг кам иш ҳақининг 50%и миқдоридан белгиланади.

Махсус транспорт воситаларини харид қилиш улар қиймати чегарасида тўланади.

Харажатларнинг миқдори тегишли ташкилотларнинг тўловномалари ва бошқа ҳужжатлар асосида ёки ушбу харажатлар

қилинган вақтда шаклланган нархларга кўра белгиланади.

Суд-бухгалтерия экспертизаси ўтказилишига сабабчи бўлган бахтсиз ҳодисага бир мисол. 2006 йил 22 сентябрда корхона цехида ишлаб чиқариш бошлиғи М. бахтсиз ҳодисага учради, бу ҳақда тегишли далолатнома тузилди. Экспертиза ўтказиш чоғида аниқланишича, суд белгиланган даврда – 2006 йил сентябрдан 2011 йил августгача энг кам иш ҳақи миқдори бир неча марта оширилган. Бироқ иш берувчи зарарни тўлашнинг дастлабки суммаларини белгилаб, кўрсатилган даврда бирон марта унга ЭКИХнинг оширилишини ҳисобга олган ҳолда тўлатиш киритмаган.

Экспертиза ўтказиш натижасида жабрланувчи олдида 29 475 000,92 сўм миқдоридан саломатликка етказилган зарарни тўлаш суммаси миқдоридан қарз борлиги аниқланди.

Албатта, судга муносабат қилиш – энг охириги чора. Афсуски, ўз меҳнат вазибаларини бажариш натижасида шикастланган фуқаролар аён-итизлаб, ноҳалол иш берувчиларга қарши курашишда бундан бошқа чора топмайдилар. Ушбу ҳолда экспертиза ёрдамга келади, у қонуний йўл билан виждонсиз иш берувчиларни қонун ҳужжатлари, меъёрий ҳужжатлар ва йўриқномаларнинг талабларига риоя этишга мажбур қиладди.

Бироқ ҳолислик учун эътироф этиш лозимки, жабрланувчилар ҳам тегишли ижтимоий тўловларни расмийлаштириш таомилини «чўзиб юборилишига» йўл қўядилар. Масалан: уларга меҳнат қобилиятини йўқотганлик учун нафақа белгилашга асос бўлган ҳужжатларни иш берувчига тақдим этишнинг тартибларини бузадилар; ТМЭКда ўз вақтида ўтмайдилар; саломатликка етказилган зарарни тўлаш ҳисобида тегишли пул маблағларини олиш учун шахсан келмайдилар; бухгалтерияга пул маблағларини ўтказиш имконини берадиган шахсий рекевизитларни (банк ҳисобрақами, почта бўлими рақамлари ва ҳоказо) тақдим этмайдилар.

Шу сабабли баъзан уларнинг ўзлари қонунга кўра берилиши керак бўлган тўловларни ўз вақтида олмасликда айбдор бўладилар.

Гузалия АХМЕДОВА,
Адлия вазирлиги
хузуридаги Республика суд
экспертизаси маркази
суд-иқтисодий
экспертизаси
бўлимининг давлат суд
эксперти.

Иқтисодий-ҳуқуқий газета

НОРМА МАСЛАХАТЧИ

ҲУҚУҚ
СОЛИҚЛАР
БУХГАЛТЕРИЯ

ТАЪСИСЧИ **"Norma Hamkor" МЧЖ**

Газета 2006 йил 26 декабрда
Ўзбекистон Матбуот ва ахборот
агентлигида рўйхатга олинди.
Рўйхат рақами 0074.

БОШ МУҲАРРИР
ФАРҲОД ҚУРБОНОВ
ТАҲРИРИЯТ МАНЗИЛИ:
100105, Тошкент ш.,
Миробод тумани,
Таллимаржон кўч., 1/1,
тел. 283-44-57
E-mail: gazeta@norma.uz,
normapress@mail.ru
www.norma.uz

Нашр учун масъул:
Нодир Алимов

Муаллифлар фикри доим ҳам таҳририят нуқтаи назарига мос келавермайди.
Таҳририят муштарийлар билан ёзишиб туриш имкониятига эга эмас.
"Норма маслаҳатчи"да эълон қилинган материалларни тўлиқ ёки қисман кўчириб босиш, электрон ва бошқа манбаларда кўпайтириш, тарқатишга фақат "Norma" МЧЖ билан тузилган шартнома асосида йўл қўйилади.

Газета таҳририят томонидан тайёрланган диапозитивлар ёрдамида "TOPPRINT" МЧЖ босмахонасида босилди (Тошкент ш., Миробод тумани, Таллимаржон кўч., 1/1).
Индекс – 186 Буюртма 295 Адади 3 275. Баҳоли келишилган нархда
Газета 2012 йил 18 июнда соат 17.30 да топширилди.
ISSN 2010-5223